



Myllylä Hanna

Etäopetuksen järjestäminen Meri-Lapissa keväällä 2020 ja etäopetuksen tasa-
arvokokemukset: huoltajien näkökulma

Pro Gradu -tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettajakoulutus
2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Etäopetuksen järjestäminen Meri-Lapissa keväällä 2020 ja etäopetuksen tasa-arvokokemukset: huoltajien näkökulma (Hanna Myllylä)

Pro Gradu -tutkielma, 49 sivua, 5 liitesivua

huhtikuu 2021

Maailmanlaajuinen koronapandemia edellytti poikkeavia toimia kaikilla elämän osa-alueilla kaikkialla maailmassa. Yhtenä toimenpiteenä koronapandemian lieventämiseksi Suomessa toteutettiin kevään 2020 aikana kaikkien opetusasteiden siirtyminen etäopetukseen. Etäopetuksella tarkoitetaan muodollista jonkin instituution järjestämää opetusta, joka toteutetaan erilaisilla kommunikaatiovälineillä opettajan ja oppilaiden ollessa erillään toisistaan. Käytännöt opetuksessa vaihtelivat ja nähdään lähes selvänä, että oppilaille syntyi etäopetuksen aikana oppimisvajetta ja eriarvoistuminen oppilaiden välillä lisääntyi.

Suomalaisen peruskoulun olosuhteet ovat lähteneet eriytymään alueellisesti 1990-luvulta lähtien. Digitalisaation, digitaalisten laitteiden ja opettajien osaamisen, kehitys näkyy hitaasti peruskoulun arjessa ja etäkoulun toteuttaminen edellytti ennen näkemättömiä muutoksia perusopetuksessa. Eriarvoistumisen nähdään lisääntyneen koulujen ja perheiden digitaalisten valmiuksien seurauksena jo ennen koronapandemiaa. Etäkoulussa nämä valmiudet korostuivat.

Tutkimukseni on Meri-Lapin alueelle sijoittuva tapaustutkimus. Tutkimus toteutettiin kyselylomaketutkimuksena Meri-Lapissa asuville peruskouluikäisten lasten huoltajille. Tutkimuksessa selvitin huoltajien näkemyksiä siitä, miten etäopetusta toteutettiin Meri-Lapin kunnissa. Kyselyssä kartoitan käytännön kokemusten lisäksi huoltajien tasa-arvokokemuksia etäopetuksen aikana.

Etäkoulun toteuttamisen osalta vastauksissa käy ilmi, että jo käytössä olleet sovellukset ja alustat olivat laajassa käytössä. Opettajat pitivät oppilaisiin säännöllisesti yhteyttä, mutta kokemukset riittävästä yksilöllisestä tuesta vaihtelivat. Tasa-arvoa lisäviksi asioiksi vastaajat nostivat laitteiden lainaamisen, kouluruuan ja opetuksen järjestelyt. Tasa-arvoa heikentäväksi asioiksi kerrottiin erityisesti kotien erilaiset olosuhteet sekä tarjolla olevat laitteet ja yhteydet. Vastausten pohjalta pidän tärkeänä, että vastaavassa tilanteessa huolehdittaisiin tiedottamisesta, säännöllisistä etäyhteyksistä oppilaisiin ja yksilöllisestä tuen tarpeesta.

Tutkielmassa on noudatettu hyviä tieteen tekemisen käytäntöjä kaikkien tutkimusvaiheiden aikana.

Avainsanat: digitalisaatio, etäopetus, tasa-arvo

Sisältö

| | |
|---|-----------|
| 1. Johdanto..... | 5 |
| 2. Etäkoulun ja digitalisaation konteksti..... | 8 |
| 2.1 Etäkoulun ohjeet ja tutkimus | 8 |
| 2.2 Koulujen digivalmiudet etäkoulussa..... | 10 |
| 2.3 Koulun tehtäviä lähi- ja etäopetuksessa | 11 |
| 3. Tasa-arvo peruskoulussa ja etäkoulussa | 14 |
| 3.1 Tasa-arvo suomalaisessa peruskoulussa | 14 |
| 3.2 Tasa-arvo etäkoulussa Suomessa ja maailmalla | 17 |
| 4. Tutkimuksen toteutus | 20 |
| 4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustehtävät | 20 |
| 4.2 Tapaustutkimuksesta..... | 21 |
| 4.3 Tutkimuksen kohdentuminen merilappilaisten huoltajien etäkoulukokemuksiin | 22 |
| 4.4 Aineiston analyysi | 25 |
| 5. Tutkimuksen tulokset | 27 |
| 5.1 Etäopetuksen toteuttaminen Meri-Lapissa keväällä 2020..... | 28 |
| 5.1.1 <i>Laitteet, sovellukset, ohjelmat ja yhteydet</i> | 29 |
| 5.1.2 <i>Etäopetuksen käytännön toteutus</i> | 31 |
| 5.2 Koulutukselliset tasa-arvokokemukset etäkoulun aikana keväällä 2020 | 33 |
| 5.2.1 <i>Tasa-arvoa lisänneet asiat huoltajien kokemuksen mukaan</i> | 33 |
| 5.2.2 <i>Tasa-arvoa heikentäneet asiat huoltajien kokemuksen mukaan</i> | 36 |
| 5.3 Etäopetuksen kehittäminen | 38 |
| 6. Pohdinta | 40 |
| 6.1 Eettisyys ja luotettavuus | 42 |
| Lähteet | 44 |

1. Johdanto

Vuoden 2019 lopussa maailmalla lähti leviämään COVID-19 viruksen aiheuttama sairaus. Maailman terveysjärjestö julisti tästä viruksesta aiheutuneen epidemian pandemiaksi 11.3.2020 (Kokkonen & Myöhänen, 2020). Tässä vaiheessa jo suurin osa Euroopan valtioista toteutti toimia koronapandemian ehkäisemiseksi ja taltuttamiseksi. Myös Suomi toteutti erilaisia toimia kansalaistensa terveyden turvaamiseksi. Yksi näistä toimista oli sulkea koulut lähiopetukselta ja siirtyä etäopetukseen. Etäopetuksella tarkoitetaan muodollista jonkin instituution järjestämää opetusta, joka toteutetaan erilaisilla kommunikaatiovälineillä opettajan ja oppilaiden ollessa erillään toisistaan (Simonson, 2019, 1).

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä on vuosikymmenien ajan pyritty tasoittamaan perhetaustoista johtuvaa lasten eriarvoisuutta. Kevään 2020 koronapandemia ja koulusulku, etäkoulu, muutti tätä merkittävästi (Eskonen, de Fresnes & Pietarinen, 2020). Etäkoulu näytti selvästi, että toisilla lapsilla oli paremmat edellytykset opiskella ja oppia etänä kuin toisilla (Reimers, 2021). Koulusulku alkoi Suomessa 18.3.2020 ja sen määrättiin kestämään 13.4.2020 asti. Epidemiatilanne kehittyi Suomessa siten, että koulusulku jatkui 14.5.2020 asti. Peruskoulun oppilaat palasivat tuolloin lähiopetukseen koululle muutamaksi viimeiseksi koulupäiväksi ennen kesäloman alkua.

Normaaliolosuhteissa kunta järjestää kuljetuksen, ruuan, materiaalit, oppikirjat, laitteet ja sovellukset sekä yhteydet oppilaille. Kaikki tämä on maksutonta ja kuuluu suomalaisen koulun arkeen (Perusopetuslaki, 1998/628). Keväällä 2020 tilanne oli hyvin toisenlainen. Kaikki opetus ja muu ohjaus toteutettiin etäyhteyksin tai muilla tavoilla. Sähköiset oppimisolustat tulivat uudenlaiseen valoon, kuten kaikki muutkin digitaaliset laitteet ja välineet. Savolainen (2017) huomauttaa, että sähköiset oppimisolustat, pelit ja sovellukset toimivat opetuksen tukena ja mahdollistavat uudenlaista toimintaa ja opetuksen toteuttamista, opettajaa ne eivät kuitenkaan korvaa (Savolainen, 2017). Keväällä 2020 jouduttiin konkreettisesti sellaisen tilanteen eteen, missä täytyi miettiä opettajan ja sähköisten alustojen paikat uudella tavalla.

Väistämättä nämä muutokset, jotka tässä koronapandemian ensimmäisessä aallossa kestivät kaksi kuukautta, vaikuttivat myös suomalaisen peruskoulun tasa-arvoon ja asetti oppilaat ennen näkemättömällä tavalla epätasa-arvoiseen asemaan toisiinsa nähden. Kriisin jälkihoidossa on huolehdittava lasten eriarvoistumisen pysäyttämistä (Valtioneuvosto,

2020). Kotien lähtökohdat ja näiden erojen vaikutukset oppilaiden koulunkäyntiin on tutkittu pitkään. Pensiero, Kelly ja Bokhove (2020) olettavat, että poikkeuskevät on entisestään korostanut heikompiensaisten haasteita koulunkäynnissä (Pensiero, Kelly & Bokhove, 2020). Sosiaalibarometrissä vastaajat nostivat lapset ja lapsiperheet suurimmaksi huolenaiheekseen kevään poikkeusoloista johtuen (Suomen sosiaali ja terveys ry, 2020).

1–3-luokkalaiset saivat opiskella lähiopetuksessa, samoin erityisen tuen oppilaat. Kodeissa oli erilaiset varustelut laitteiden ja yhteyksien osalta. Oman vaikutuksensa toi etätyösuositus, joka toi ison osan työssäkävijöistä kotiin ja samojen laitteiden ääreen koululaisten kanssa. Koulut lähtivät toteuttamaan etäopetusta eritavoilla ja tämäkin vaikuttaa tasa-arvoon ja yhdenvertaiseen kohteluun. On vielä epävarmaa millä tavalla tämä kaikki on vaikuttanut oppilaisiin (Valtioneuvosto, 2020). Reimers (2021) kertoo maailmanlaajuisesti, että koulut ja opettajat keksivät todella monipuolisesti ja lyhyessä ajassa tapoja järjestää opetusta (Reimers, 2021).

Suomalaisen peruskoulun tasa-arvo ja tasa-arvoa muokkaavat koulutuspoliittiset muutokset kiinnostivat minua jo kandidaatin tutkielmassa ja tästä syystä näin tässä epätasa-arvoa lisänneessä tilanteessa itselleni mielenkiintoisen pro gradu -tutkielman aiheen. Toteutin tutkielmani tapaustutkimuksena Meri-Lapin alueelta. Selvitin, miten huoltajien näkemyksen mukaan etäopetusta toteutettiin Meri-Lapissa. Toisena asiana selvitin, mitkä asiat vaikuttivat tasa-arvoon myönteisesti ja mitkä kielteisesti huoltajien kokemuksen mukaan. Meri-Lappi oli oman sijaintini johdosta luonnollinen alueellinen rajaus. Etäopetuksen aikana toimin torniolaisessa alakoulussa 5-luokan opettajana ja huoltajana minulla on kokemus Simon kunnan tilanteesta. Koronapandemia tilanne on edelleen aktiivinen, eikä viruksen etenemistä ja muuntautumista ole voitu ennustaa. On edelleen mahdollista, että Meri-Lapissa joudutaan turvautumaan etäopetukseen. Tästä syystä mielestäni olisi hyvä pohtia, millä asioilla koulu parhaiten ehkäisisi epätasa-arvon syntymistä ja saisi ylläpidettyä hyvän opetuksen tason myös poikkeusoloissa.

Tutkielman alussa esittelen teoreettisia lähtökohtia tutkimukselle. Tutkimuksen aihe liittyy etäopetukseen ja toimivan etäopetuksen yksi edellytys on digitalisaatio, joten selvennän näitä termejä, ja tarkastelen, millaisista lähtökohdista koulut aloittivat etäopetuksen. Tuon esille koulun tehtäviä, jotka täytyi hoitaa poikkeusolojen aikana. Toisena tutkimukseni kohteena ovat tasa-arvokokemukset, joten kolmannessa luvussa käsittelen suomalaisen peruskoulun ja etäkoulun tasa-arvoa. Perehdyn olemassa olevaan tutkimukseen etäkoulusta, vaikka aihe on

tuore, on tutkimuksia julkaistu laajalla rintamalla tasa-arvon näkökulmasta. Samassa luvussa kuvaan suomalaisen peruskoulun kulttuuria ja siihen liittyviä koulutuspolitiikan vaiheita tasa-arvon näkökulmasta. Tämän jälkeen kerron tutkimuksen lähestymistavasta eli tapaustutkimuksesta ja tarkemmin tutkimuksen huoltajille suunnatun kyselytutkimuksen toteuttamisesta. Maantieteellisesti tutkimukseni rajautuu Meri-Lapin kuntiin, joten esittelen tutkimukseni kannalta tärkeitä perustietoja näistä kunnista. Viidennessä luvussa esittelen tutkimukseni tulokset perustuen asettamiini tutkimuskysymyksiin ja käsittelemääni teoreettiseen viitekehykseen nähden. Tulosluvun loppupuolella nostan esiin kyselyssä esiin nousseita asioita toimivamman etäopetuksen toteuttamiseksi. Lopuksi pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

2. Etäkoulun ja digitalisaation konteksti

Valtioneuvosto ohjeisti väljästi, miten etäopetusta tulisi toteuttaa. Mitään kevennyksiä tai vaatimustason laskua ei opetuksen järjestäjille etäopetuksen myötä tullut (Opetus- ja kulttuuriministeriö [OKM] 2020a; Shalberg, 2020). On hyvä huomioida, että normaalitilanteessa kouluilla on monia muitakin tehtäviä kuin opetustyö. Näitä muita tehtäviä ovat muun muassa oppilashuolto ja pedagoginen tuki. Etäkoulun alkaessa ei kukaan ollut todella valmistautunut sellaiseen vaihtoehtoon ja mediassa keskusteltiin ennen näkemättömästä digiloikasta. Digitaalisten ja -laitteiden ajanmukainen käyttö ja riittävyys eri alueiden kouluissa ovat olleet pitkään erilaisten hankkeiden ja projektien kohteena. Tässä luvussa käsitellän koulun tehtäviä, joista piti selviytyä poikkeusoloissa, millaisia ohjeita etäopetuksen tueksi saatiin ja mitä etäopetuksesta tiedetään tutkimusten perusteella sekä millaisista lähtökohdista digiloikkaan kouluilla lähdettiin.

2.1 Etäkoulun ohjeet ja tutkimus

Valtioneuvosto julisti Suomeen valmiuslain 16.3.2020 (OKM, 2020a). Valmiuslaki mahdollistaa erilaisten rajoitustoimenpiteiden toteuttamisen, myös yksilön vapauksien rajoittamisen. Valmiuslain tarkoitus on turvata kansalaisten turvallisuus ja elinkeinoelämän toiminta poikkeusoloissa (Valmiuslaki 2011/1552). Ensimmäisten rajoitustoimien joukossa oli perinteisen kouluissa tapahtuvan opetuksen muuttaminen kotona tapahtuvaksi etäopetukseksi. Opetus tuli järjestää pääsääntöisesti vaihtoehtoisilla menetelmillä (OKM, 2020a). Muutamia oppilasryhmiä jätettiin etäopetuksen ulkopuolelle ja he jatkoivat osallistumista lähiopetukseen koulun tiloissa. Valtioneuvostolta tuli vahva suositus kaikkien oppilaiden pitämisestä kotona, mutta lähiopetus mahdollisuus tuli järjestää 1–3 -luokkalaisille oppilaille ja erityisen tuen päätöksen saaneille oppilaille (OKM, 2020a; OKM, 2020b).

Käytännössä etäopetus tarkoitti, että kaikki koululaiset opiskelivat kotona, opettajan antaessa opetusta, ohjausta ja tehtäviä vaihtoehtoisilla menetelmillä esimerkiksi teknologian ja etäyhteyksien välityksellä. Kunnille, kouluille ja opettajille annettiin muutama päivä aikaa valmistautua näihin poikkeusoloihin, poikkeusolot julistettiin 16.3.2020 ja etäopetus alkoi 18.3.2020. Kenelläkään ei ollut todellista kokemusta vastaavasta tilanteesta. Ohjeet tarkentuivat kuntatasolla kevään aikana. Ensimmäisen valtioneuvoston päätöksen mukaan, koulujen suunniteltiin olevan kiinni vain muutaman viikon, jolloin etäopetusjakso olisi ollut

varsin lyhyt ja hoidettavissa esimerkiksi kertaamalla vanhoja asioita, mutta etäkoulun jatkuessa pidempään oppilaiden tavoittamisesta ja oppilaan kohtaamisesta etäyhteyksien välityksellä tuli tärkeä osa etäopetusta. Etäopetus ei tarkoittanut kotikoulua, jossa huoltajat vastaavat opettamisesta tai omaehtoista vapaata opiskelua. Etäopetus on määritelty Simonsonin (2019) mukaan sellaiseksi opettamiseksi, josta vastaa jokin muodollinen koulutusinstituutio, siihen kuulu koulutusyhteisö, luokkakaverit ja opettaja, opetus muodostuu erilaisten yhteyksien ja oppimisalustojen välityksellä jaetusta tiedosta, ohjeista, tehtävistä ja arvioinnista. Tässä muodossa toteutettava opetus tapahtuu oppilaiden ja opettajan ollessa erillään toisistaan, opetus voi olla näissä puitteissa reaaliaikaista tai muutoin noudatettava ohjattua aikataulua (Simonson, 2019, 1–3).

Etäyhteyksien välityksellä toimiva opetus on tutumpaa ja käytetympää ylemmillä kouluasteilla ja aikuisopiskelijoilla. Stonen ja muiden artikkelissa todetaan, että yliopisto-opiskelijoilla etäopetus nähdään tasa-arvomahdollisuuksia lisäävänä tekijänä. Mutta tasa-arvo-odotukset toteuttaakseen etäopetus edellyttää muitakin toimia, kuin ainoastaan mahdollisuuden suorittaa opintoja etänä. Yhdenmukainen kohtelu etäopetuksessa olevien ja kampuksella opiskelevien kanssa on myös tärkeää (Stone, Freeman, Dymont, Muir & Milthorpe, 2019). Tämä mainittu tasa-arvoa lisäävä muu voi olla esimerkiksi yhteisöllisyyden luominen etäopetuksessa. Sunin ja Chenin tutkimuksessa tuodaan esille ne asiat, jotka pidetään merkityksellisinä laadukkaan etäopettamisen ja hyvien oppimistulosten kannalta. Merkityksellisiksi nousee hyvin suunniteltu ja ohjeistettu kurssi, yhteisöllisyyden ja yhteistyön luominen kurssille osallistujien kesken sekä ajan mukainen teknologia ja oppimisalustat (Sun & Chen, 2016).

Etäkoulussa kaikille taattiin opetus, mutta oppilaat olivat epätasa-arvoisessa asemassa koska toisille oli mahdollistettava lähiopeutus ja toisille se oli kielletty. Laitteiden ja yhteyksien saavutettavuus vaihteli perheittäin ja voidaan olettaa että perheen sosioekonominen tausta vaikutti tähän erityisesti. Pensieron ja kumppaneiden (2020) tutkimuksessa nähdään, että etäkoulu mahdollisesti lisää epätasa-arvoa eri sosiaaliluokkien välillä. Lapset, joiden perheet ovat sosioekonomisesti heikommassa asemassa, opiskelivat lyhyemmän ajan ja saivat vähemmän apua vanhemmiltaan koulutyössä, kuin paremmassa asemassa olevien perheiden lapset. Vanhempien antaman tuen määrä ei kuitenkaan näyttänyt lisäävän epätasa-arvoa, vaan tuen laatu oli isompi epätasa-arvon tuottaja (Pensiero ym., 2020; Reimers, 2021). Koronan jälkeen -artikkelissa todetaan, että osalta koulusta pystyi lainaamaan laitteita etäkoulukäyttöön, mutta kaikilla kouluilla ei ollut riittävää määrää laitteita. Pelkkä älypuhelin

ei ollut välttämättä riittävä varustus etäkoulusta selviytymiseen (Eskonen ym., 2020). Perhetaustojen vaikutuksiin ja laitteiden infrastruktuuriin palaan tutkimuksessani tuonnempana.

2.2 Koulujen digivalmiudet etäkoulussa

Ensimmäinen digiloikka Suomessa on tehty 1990-luvulla, kun kouluihin hankittiin ensimmäiset tietokoneet. Tästä eteenpäin resursseja on näkyvästi eniten kohdistettu informaatioteknologiaan. Tässä vaiheessa vaikutukset ovat jääneet selvästi vähäisiksi eikä resursoinnissa ole huomioitu kaikkia tarpeellisia teknologian ja digitalisaation mukanaan tuomia kansalaistaitoja, kuten kriittistä medialukutaitoa. (Mikkilä-Erdmann, 2017; Sunnari, 2007). Suomi oli 2000-luvun alussa johtavia maita digitalisaatiossa ja Suomella on edelleen maailman parhaat edellytykset digitalisaatiolle, mutta kehitys on hidastunut merkittävästi 2010-luvulla (Ilmarinen & Koskela, 2015, 14, 48–49).

Kaiken pohjan digitaalisten laitteiden ja ympäristöjen käyttöön luo ajanmukaiset laitteet ja tietoliikenneyhteydet (Tanhua-Piironen ym., 2019, 12). Olettaa kuitenkin sopii, että toisissa kunnissa panostetaan tietotekniikkaan ja toisissa ei (Misukka, 2014, 33). Valtaosa koulutuksen järjestäjistä arvioi, että heidän tieto- ja viestintäteknologialaitteensa ja yhteytensä ovat vähintään kohtalaisella tasolla. Suhteellisesti heikoimman arvion itselleen antaa alle 2000 oppilaan opetuksen järjestäjät (Pitkänen, Hievanen, Karjavainen, Suortamo ja Lepola, 2017, 73). Tutkittavista kunnista neljä, Simo, Kemi, Tervola ja Keminmaa, kuuluvat tähän kokoluokkaan. Torniossa on yli 2000 oppilasta. Ylen koulukone (2018) jaottelee kunnat kolmeen luokkaan, maaseutumaiset kunnat, taajaan asutut kunnat ja kaupunkimaiset kunnat. Kuntien itsensä antamien tietojen perusteella koulukone ilmoittaa että kaikkien näiden kuntatyyppien mediaani tietokonetta per oppilas kohdassa oli 0,4. Tämä luku kertoo sen, miten monta tietokonetta ja tablettia koululaisten käytössä oli vuonna 2017 (Yleisradio [YLE], 2018). Pitkäsen ja muiden (2017) tutkimuksissa näkyy, että tieto- ja viestintäteknologia on saanut valtiosuusia ja että opetuksen järjestäjät ovat käyttäneet tätä mahdollisuutta ja aikovat jatkossakin panostaa tieto- ja viestintäteknologian kehittämiseen (Pitkänen ym., 2017, 31, 73).

Tutkimustuloksia henkilökunnan osaamisen ja käytössä olevien laitteiden osalta on julkaistu ennen ja jälkeen valtakunnallisen etäopetusjakson. Tanhua-Piironen ja muiden (2019) tuloksissa kerrotaan, että vuosien 2017 ja 2018 välissä opettajien tyytyväisyys käytössä

olevaan tieto- ja viestintäteknologian infrastruktuuriin on kasvanut. Opettajien käytössä olevien laitteiden ja välineiden määrä on lisääntynyt, samoin oma kokemus tieto- ja viestintäteknologian osaamisesta, vaikka enemmistö piti osaamistaan tässä tutkimuksessa perustasolla (Tanhua-Piironen ym., 2019, 19). Opetusalojen ammattiliiton kysely kertoo opettajenkilöstön kärsineen laitevajeesta etäopetuksen aikana. Kyselyn mukaan kaikilla peruskoulun opettajilla ei ollut etäkoulun aikana käytössään työpuhelinta, myös muiden välttämättömien laitteiden ja yhteyksien kanssa oli puutteita (Opetusalan ammattijärjestö, 2020). Ahtiaisen ja muiden tutkimuksen tuloksissa opettajista 71 % ilmoittaa käytössä olleen työnantajan omistama tietokone. Puhelimista vain 44 % oli työnantajan omistama. Tuloksissa ilmoitettiin oman digitaalisen infrastruktuurin haitanneen vähän tai jonkin verran hyvää opetusta 57 % vastauksista. Vastaavasti oppilaan infrastruktuurin ilmoitettiin haitanneen vähän tai jonkin verran hyvää opetusta 78 % opettajien vastauksista (Ahtiainen ym., 2020).

Teknologia ja sen sovellukset ovat kuuluneet peruskoulujen opetukseen jo pitkään. Opetushallitus (2016) määrittelee perusopetuksen opetussuunnitelmassa tieto- ja viestintäteknologian osaamisen yhdeksi seitsemästä laaja-alaisen osaamisen kokonaisuudeksi. Muut laaja-alaisen osaamisen kokonaisuudet sisältävät viitteitä tieto- ja viestintäteknologian käytön opetteluun (Opetusjallitus [OPH], 2016). Vanhempain barometri kartoitti, näyttäytykö tämä teknologian lisääntyminen vanhemmille ja 73,9 % vastaajista oli jokseenkin samaa mieltä tai täysin samaa mieltä, että teknologian käyttö alakoulussa on lisääntynyt (Suomen vanhempainliitto, 2018). Ahtiaisen ja muiden (2020) tutkimuksen ensituloksissa n. 50 % vastauksissa oppilaat ilmoittavat kokeneensa ongelmia etäkouluaihana laitteiden tai yhteyksien kanssa kerran kuussa tai ei ollenkaan. Ala- ja yläkoululaisten osalta luvut olivat samansuuruiset. Toistuvista ongelmista laitteiden yhteyksien kanssa ilmoitti 28 % alakoululaisista ja 35 % yläkoululaisista. Tytöt ilmoittivat ongelmia jonkin verran enemmän kuin pojat molemmilla kouluasteilla (Ahtiainen ym., 2020).

2.3 Koulun tehtäviä lähi- ja etäopetuksessa

Koulun perustehtävä on hyvän yleissivistyksen antaminen oppilaalle, hänen persoonalliset erityispiirteensä huomioiden (Launonen & Pulkkinen, 2004; OPH, 2016). Yksi huomioitava erityispiirre on oppimisen haasteet, kehitysviiveet ja muu oppimisen tuki. Koulu mahdollistaa monia sellaisia asioita, mitä kaikilla ei kotona ole. Lastensuojeluvaltuutettu piti kouluun palaamista pariksi viimeiseksi viikoksi ennen kesälomaa erittäin tärkeänä, koska

mahdollistettiin niiden lasten tavoittaminen, joilla oli ollut vaikea kevät ja lapset saivat kohdata jonkun muun aikuisen, kuin lähiperheen (Hirvonen, 2020). Mihinkään koulun tehtävään ei annettu kevennystä tai helpotusta. Opetuksen järjestäjän tuli edelleen vastata kaikista sille määritellyistä tehtävistä. Koulun ja opetuksen toimintaympäristö muuttui ja sitä kautta toimintamahdollisuudet, mutta tehtävät säilyivät.

Suomessa on vuodesta 2010 ollut käytössä kolmiportainen tuki. Tuen portaat ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Yleinen tuki kuuluu kaikille oppilaille heti, jos havaitaan oppimisen hitautta tai viivettä tai on estynyt pidemmän aikaa normaalista opetuksesta. Tehostettu tuki on seuraava askel tuen portaissa ja se edellyttää, että kaikki yleisen tuen mahdollisuudet ovat jo käytössä, mutta eivät riitä. Tehostettua tukea edeltää moniammatillisen oppilashuoltoryhmän tekemä pedagoginen arvio oppilaan tilanteesta yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Erityisen tuen saaminen edellyttää virallista päätöstä erityisestä tuesta. Erityisen tuen päätös edellyttää pedagogista selvitystä ja lausuntoja moniammatilliselta oppilashuoltoryhmältä. Erityisen tuen päätöstä voi hakea huoltaja tai opetuksesta vastaava taho yhteistyössä huoltajan ja oppilaan kanssa. (Lahtinen, 2011, 142–150; OPH, 2016; Perusopetuslaki 2010/642). Tämän kattavimman tuen muodon, erityisen tuen, oppilaille oli mahdollisuus saada lähiovetusta kevään 2020 aikana, jos kodilla ei ollut mahdollisuutta järjestää oppilaalle hoitoa kotona (OKM, 2020a).

Oppimisen tuen lisäksi oppilaille on oikeus muihin oppilashuollon palveluihin. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan oppimisen tuen lisäksi fyysisen-, psyykkisen- ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä. Opetuksen järjestäjä järjestää oppilashuoltoa yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen kanssa. (Lahtinen, 2011, 169; OPH, 2016; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013/1287; Perusopetuslaki 2003/477). Oppimisen tukeen ja oppilashuoltoon ei etäopetus tuonut muutoksia, ne olivat edelleen järjestettävä koronarajoitukset huomioiden. Ahtiaisen ja muiden (2020) ensituloksissa oppilashuolto osuuteen vastasi oppilashuoltoon kuuluvia tahoja ja vastanneista kolmannes ilmoitti oppilashuollon heikentyneen poikkeusolojen aikana. Lisäksi 20 % vastanneista piti oppilashuollon rakenteita selkeinä poikkeusolojen aikana, kun normaalitilanteessa niitä piti selkeänä 36 % vastanneista (Ahtiainen ym. 2020).

Suomalaisille koululaisille ja huoltajille itsestäänselvyys ilmainen kouluruoka tuotti etäkoulun aikana haasteita. Kouluruoka on merkittävä tuki vähävaraisten tai muuten heikossa asemassa olevien lasten perheille. Se takaa ainakin yhden monipuolisesti ravitsevan lämpimän aterian

lapselle päivässä (Kairiene & Sprindziunas, 2016; Perusopetuslaki 1998/628). Valtakunnallisesti kouluruoka järjestettiin etäkoulun aikana viikolla 15 tehdyn kyselyn mukaan 47,3 % kaikille halukkaille ja 25,4 % jollakin erityisperusteella. Kyselyssä 20 kuntaa ilmoitti aloittavansa kouluruuan jakamisen huhtikuun aikana (OKM, 2020c). Meri-Lapin kunnissa kaikissa järjestettiin kouluruoka jossain muodossa etäopetuksessa oleville oppilaille (Marttala, 2020).

3. Tasa-arvo peruskoulussa ja etäkoulussa

Tasa-arvo on länsimaisen yhteiskunnan eräänlainen ydinarvo. Helkaman (2015) mukaan yhteiskuntatieteellisesti arvot ovat asioita, joita ihminen ja yhteisö pitävät tärkeänä ja arvokkaana. Arvot ovat toivottuja päämääriä, jotka ohjaavat ihmisen toimintaa. Arvoja voidaan järjestää tärkeysjärjestykseen ja niiden avulla voidaan ennustaa ihmisen toimintaa. Suomalaisessa kulttuurissa koulua pidetään erittäin tärkeänä ja merkityksellisenä, jopa työtä tärkeämpänä. Suomalaisen sivistyksen arvostus ilmaistaan nimenomaan koulun ja koulutuksen kautta, enemmän kuin taiteen tai kirjallisuuden kautta (Helkama, 2015, 8, 186). Arvomalleja on useita. Helkama käyttää teoksessaan Shalom Schwartzin arvokarttaa. Siinä muun muassa koulutus, kauneus, kulttuuri ja tasa-arvo kuuluvat universalismin arvoon. Schwartzin mallissa universalismi- arvoon, koulutuksen ja tasa-arvon kanssa, kuuluu yhdenvertaisuus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus (Helkama, 2015, 8). Tässä luvussa tarkastelen, tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta peruskoulun ja etäkoulun kontekstissa, perehtyen lisää olemassa olevaan tutkimukseen.

3.1 Tasa-arvo suomalaisessa peruskoulussa

Tasa-arvon käsite kaikissa muodoissaan, pohjaa länsimaiseen käsitykseen yhteiskunnasta ja yhteiskunnan ihanteesta. Käsite kytkeytyy vahvasti länsimaisiin aatteisiin ja arvoihin. Siinä on nähtävissä arvo heteroseksuaalisesti jaetusta yhteiskunnasta, jossa ydinperheellä on keskeinen asema. (Holli, 2002; Kantola, Nousiainen & Saari, 2012). Arvot ja arvostukset muuttuvat hitaasti. Tasa-arvokaan ei ole muuttumaton käsite. Holli muun muassa kuvaa, että pitkään Suomessa tasa-arvopolitiikka on tarkoittanut miehen ja naisen välistä tasa-arvoa, eikä siitä ole eroteltu muita tasa-arvon linjauksia. Vuosikymmenten saatossa tasa-arvokeskustelu Suomessa on laajentunut koskemaan erilaisia ihmisryhmiä ja vähemmistöjä. Suomalaisessa tasa-arvopolitiikassa tämä muutos on alkanut näkyä vasta 2000-luvulla. Yksilökeskeinen ajattelu on lisääntynyt ja tasa-arvolla on alettu osittain tarkoittamaan syrjimättömyyttä. Tämä kehitys on tuonut tasa-arvo käsitettä ulos heteroseksuaalisesta maailmankuvasta ja alkanut tukemaan entistä laajempaa kirjoa erilaisuutta, mutta hieman kapeamman käsitteen, yhdenvertaisuus, kautta (Holli, 2002; Kantola, Nousiainen & Saari, 2012).

Nousiainen kuvaa yhdenvertaisuuden käsitteen yleisimmin perustuvan antiikin filosofi Aristoteleen ajatukseen yhdenvertaisuudesta. Tässä ajatuksessa samanlaisia on kohdeltava

samalla tavoin, mutta yhteiskunnan kaikki jäsenet eivät ole keskenään samanlaisia, joten kohtelun tulee olla siinä määrin erilaista, kun yksilöt eroavat toisistaan. Yhdenvertaisuus koskee siis samanlaista kohtelua samanlaisten yksilöiden välillä, muttei välttämättä edellytä tasa-arvon toteutumista erilaisten yksilöiden välillä (Nousiainen 2008; Nousiainen 2012). Tasa-arvoa haetaan sosiaalisella oikeudenmukaisella.

Oikeudenmukaisuudella pyritään määrittämään mikä on eettisesti oikea tapa jakaa aineelliset ja aineettomat hyödyt ja haitat. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus pohjaa yleiseen moraalikäsitteeseen, mutta koskettaa moraalista poiketen keskeisemmin yhteiskuntaa yksilön sijasta. Oikeudenmukaisuuden tarkka määrittely on hankalaa, koska määritelmä vaihtelee sen mukaan, mikä taho käsitettä tarkastelee (Herne, 2018). Demokraattisen yhteiskunnan ihanne on toteuttaa tasa-arvoa ja sen myötä oikeudenmukaisuutta, mutta poliittisella kentällä puolueet suhtautuvat oikeudenmukaisuuteen eri tavoin. Ahola-Launosen (2018) mukaan ensin on tiedostettava vastuunjako yhteiskunnan ja yksilön välillä. Ääripäinä vastuun vaihtelussa on, että yksilö vastaa itse itsestään, eikä valtiolla ole oikeutta heikentää yksilön asemaa esimerkiksi verotuksella tai että valtio vastaa kaikkien hyvinvoinnista ja tuloerot pitää voida tasoittaa mahdollisimman oikeudenmukaisesti. Vasta kun vastuut ovat selvillä, voidaan puhua sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta (Ahola-Launonen, 2018).

Lindström (1996) kertoo suomalaisesta koulutuspolitiikasta, että koulutukseen ja erityisesti peruskouluun liitetty tasa-arvon käsite merkitsee kaikille samanlaisten koulutusmahdollisuuksien tarjoamista sijainnista ja vanhempien sosioekonomisesta taustasta riippumatta. Tällä pyritään mahdollisuuksien tasa-arvoon. Hetkellisesti koulutuspolitiikassa 1970-luvulla on keskusteltu koulutuksen lopputuloksen samanlaisuudesta (Lindström, 1996). Ahonen kuvaa tätä peruskoulun vaihetta, tasa-arvo hankkeen huipuksi, joka kuitenkin tuli haastetuksi yhteisenkoulun epäilijöiden ja uusien oikeistoliberaalisien aatteiden toimesta (Ahonen, 2003, 200–201). Oppimistulosten samankaltaisuuden tavoittelu olisi äärimmillään vietyä oikeudenmukaisuutta. Lindström (1996) jatkaa, että sukupuolten tasa-arvo nousi koulutuspoliittiseen keskusteluun peruskoulu-uudistuksen johdettua selkeään sukupuolien oppimistulosten eriytymiseen ja sukupuolten tasa-arvo on jäänyt pysyväksi koulutuksen arvioinnin kohteeksi. 1990-luvun alusta lähtien on koulutuspolitiikassa haettu tasapainoa yksilöllisyyden ja yhteiskunnallisen yhdenmukaisuuden välillä: Toisaalta halutaan tarjota kouluille mahdollisuus erikoistua ja saavuttaa paras mahdollinen oppimistulos yksilön taipumukset ja mahdollisuudet huomioiden, mutta tämän oletetaan johtavan alueelliseen

eriarvoistumiseen sekä heikompien oppijoiden syrjäytymiseen (Lindström, 1996). Voidaan todeta, että 1990-luvun puolenvälin oletukset ovat käyneet osittain toteen.

Uusliberalistiset aatteet ovat haastaneet Suomessa hyvinvointiyhteiskuntaa ja koulutuksen tasa-arvoa 1980-luvulta lähtien. Uusliberalismi nojaa markkinatalouteen, siinä valtio ei tasoita yksilöiden eroja vaan yksilö itse pyrkii vastaamaan markkinoiden tarpeeseen (Ahonen, 2003, 162; Nousiainen, 2012). Esimerkiksi yksilö vastaa markkinoiden tarpeisiin kouluttautumalla alalle, jossa on työpaikkoja. Uusliberalistisista aatteista johtuu kamppailu yksilön vapauden ja yhteiskunnallisen yhdenmukaisuuden välillä. Asiaa voi tarkastella oikeudenmukaisuuden tulkintojen kautta. Ahosen mukaan peruskoulun kentällä tämä on näkynyt käytännössä koulupiirijaon purkamisena 1990-luvulla ja tämä on johtanut kouluvalintapolitiikkaan (Ahonen, 2003, 158, 201). Vanhemmat valitsevat lapselleen mielestään parhaan koulun (Ks. Tikkanen & Lempinen, 2018). Tämän pelätään johtavan alueiden segregaatioon. Segregaatiolla tarkoitetaan sosioekonomisten ja etnisten erojen kasvua eri alueiden välillä (Bernelius & Huilla, 2021, 17). Joissain tapauksissa, erityisesti koskien aineellista hyvää, on oikeudenmukaisempaa perustaa jakoa yhdenvertaisuuteen kuin tasa-arvoon. Eli oppilaan, koulun, alueen tai kunnan erityispiirteet voidaan ottaa huomioon. Misukan (2014) mukaan positiivisesta diskriminoinnista, eli huono-osaisilla alueilla toimivien koulujen suuremmasta taloudellisesta tukemisesta ei ole vaikuttavuus tutkimusta. Se kuitenkin vaikuttaa hyvältä vaihtoehdolta (Misukka, 2014, 27). Bernelius ja Huilla toteavat, että taloudellisen lisätuen saamiseksi on määritelty perusteet ja sitä myös jaettiin, mutta laajasti vertaillen positiivisen diskriminoinnin tukimäärät eivät ole suuria eivätkä tuen jakamisen käytännöt vakiintuneita. He myös tuovat esille, että projektiluonteisina nämä tuet eivät tuota kaikissa tapauksissa pitkäkestoisia tuloksia (Bernelius & Huilla, 2021, 114, 117).

Misukka arvioi teknologian olevan tällä hetkellä merkittävin epätasa-arvon ilmentäjä, koulujen erot ovat suuria käytössä olevien välineiden suhteen. Lisäksi sähköisten oppimismateriaalien kehitys on ollut hidasta ja opettajien pedagoginen täydennyskoulutus TVT-laitteiden käyttöön opetuksessa on laiminlyöty (Misukka, 2014, 17, 20). Vahva ja monipuolinen teknologian hyödyntäminen opetuksessa vaatii jatkuvaa lisä- ja täydennyskoulutusta (Tanhua-Piiroinen ym., 2019, 13). Koulujen väliset erot teknologian hyödyntämisessä lisäävät oppilaiden välisiä eroja (Kankaanranta, Palonen, Kejonen & Ärje, 2011). Luokassa käytetyt digitaaliset resurssit eivät johda suoraan oppilaiden lisääntyviin digitaitoihin. Resurssien lisääminen vaikuttaa myönteisesti taitoihin, mutta taidot eivät kartu samaa tahtia käytön lisäämisen kanssa (Tanhua-Piiroinen ym., 2019, 38). Myös Kankaanranta

ja muut (2011) ottaa tämän asian esille ja korostavat opettajan pedagogisia taitojen yhteyttä oppilaiden taitojen kehittämiseen (Kankaanranta ym., 2011).

3.2 Tasa-arvo etäkoulussa Suomessa ja maailmalla

Tilanne on poikkeuksellinen maailmanlaajuisesti. Useat eri valtiot ovat turvautuneet koronapandemian ennaltaehkäisevänä toimena sulkemaan toimintoja ja rajoittamaan kansalaistensa elämää (muun muassa Azevedo, Hasan, Goldemberg, Iqbal & Geven, 2020; Reimers, 2021; Parczewska, 2020). Reimers (2021) toteaa, että on maailmanlaajuinen saavutus, että opetusta haluttiin järjestää koronapandemiasta huolimatta. Huoli oppimisen vajeesta ja jälkeen jäämisestä oli koulunsa sulkevilla ja sulkeneilla kansoilla yhteinen. Opetuksen toteutustavat vaihtelevat maailmanlaajuisesti niin normaalissa tilanteessa, kuin koronapandemiankin aikana ja on selvää, että erilaisista olosuhteista tulevat lapset voivat saada hyvin erilaista koulutusta, niin valtion sisällä kuin maiden välisesti vertailtuna (Reimers, 2021). Huoli oppimisen vajeesta välittyi lähes kaikissa tutkimuksista. Esimerkiksi Thorell ja kumppanit (2020) toteuttivat keväällä 2020 Euroopan laajuisen tutkimuksen vanhempien etäopetuskokemuksista. Tutkimuksessa vertailtiin paitsi valtioiden välisiä eroja, myös mielenterveysongelmia omaavien oppilaiden opetusta ei mielenterveysongelmia omaavien oppilaiden opetukseen ja heidän vanhempiansa kokemuksia. Nämä tulokset eivät olleet kovinkaan myönteisiä. Huoltajien mukaan, etäopetuksen toteuttaminen oli ala-arvoista ja aiheutti oppilaille ja heille haittoja (Thorell ym., 2020). Mælen ja muut kertovat omassa tutkimuksessaan parhaiten koulussa menestyvien ja heikoiten koulussa menestyvien merkittävästä erosta koulutyöhön panostamisessa etäkouluajankana. He pitävät eroa merkittävän myös siksi, että se lisää ennestään olemassa olevaa eroa oppilaiden välillä mahdollisesti niin paljon, että sitä on vaikea kuroa kiinni kouluun paluun jälkeen. Tässä tutkimuksessa kaikki oppilaat, koulumenestyksestä riippumatta, pitivät tavallista koulunkäyntiä mukavampana, kuin etäopetusta (Mælen, Gustavsen, Stranger-Johannessen & Nordahl, 2021).

Aiheeseen liittyviä erilaisia tutkimustuloksia, ainakin alustavia tuloksia, on julkaistu myös Suomessa. Ahtiainen ja muut ovat toteuttaneet erittäin laajan tutkimuksen, jossa huomioidaan etäkoulunkäyntiä ja oppilashuoltoa laajasti, tästä tutkimuksesta käytössäni ovat ensitulokset (Ahtiainen ym., 2020). Sainio ja kumppanit ovat perehtyneet maantieteellisesti rajatumpaan alueeseen Keski-Suomeen ja keskittyneet kyselyssään opetushenkilöstön jaksamiseen ja hyvinvointiin (Sainio ym., 2020). Vanhempien kokemuksia ja ajatuksia koulusta tutkitaan

Suomessa aika ajoin. Säännöllistä tutkimusta toteuttaa muun muassa Vanhempainliitto vanhempien barometrin muodossa. Viimeisimmät raportoidut tulokset ovat vuodelta 2018 ja alkuvuodesta 2021 oli menossa kysely, jossa kysytään vanhempien kokemuksia kuluneesta koronapandemia ajasta ja etäkoulukeväästä 2020. Toinen tutkimuksessani hyödynnetty valtakunnallinen barometri kysely on sosiaalibarometri. Tässä barometrissä vastaajat ovat muun muassa sosiaali- ja terveystieteiden vastaavat johtajat ja sosiaalityöntekijät. Barometri on julkaistu heinäkuussa 2020 ja siinä näkyy koronapandemian vaikutukset (Suomen sosiaali ja terveys ry, 2020).

Ensimmäisiä itselle vastaan tulleista artikkeleista etäopetuksen tasa-arvoon liittyen oli Gross ja Opalka (2020), jotka raportoivat Amerikassa tehtyä tutkimusta, joka havaitsi merkittäviä eroja alueellisesti. He havaitsivat eroja kaupunkien ja maaseudun välillä siinä, miten paljon opettajat antoivat opetusta oppilaille koulujen sulkemisen aikana ja vain yksi kolmesta koulupiiristä ilmaisi odottavansa opettajien antavan ohjeita kotona opiskeleville oppilaille (Gross & Opalka, 2020). Vastaavanlaista tutkimusta alueellisista eroista ei ole Suomesta tullut vastaan. Kuten todettu aiemmin tässä tutkimuksessa, Suomessakin on havaittu alueellista eriytymistä sekä maaseudun ja kaupungin välillä että kaupunkien sisäistä segregatiota. Opetukseen ei silti lähdetty suhtautumaan tavoitteita alentavasti ja valtion ohjeistus oli löyhä. Shalbergin (2020) mielestä tämä vapaus johtuu vahvasta luottamuksesta opettajia kohtaan. Hänen mukaansa monissa maissa opettajat toivoivat tätä samaa vapautta. Monelle kodille on muodostunut erittäin turhauttavaksi ja stressaavaksi toteuttaa etäopetusta, joka pohjautuu samaan pedagogiikkaan, kuin normaaliopetus. Tällöin opetus on jäänyt vahvasti kodin vastuulle ja etäkoulu on ollut ennemminkin kotikoulua (Shalberg, 2020). Jos opettajilla olisi vapaus muokata opetustaan, tältä turhautumiselta voitaisiin välttyä ja opetus vastaisi enemmän etäopetuksen määritelmää.

Morgan (2020) kertoo että, Amerikassa oli merkittäviä haasteita köyhimpien perheiden opetuksen saavutettavuudessa. Teleoperaattorit auttoivat tasa-arvoistamaan opetusta järjestämällä julkisia wifi mahdollisuuksia ja viivyttämällä netin sulkemista maksuvaikeuksien johdosta. Heikompiosaisilla perheillä ei myöskään ollut välttämättä vaadittuja laitteita etäopetuksen tarpeisiin. Koulut jakoivat välineitä, mutta kaikkien koulujen resurssit eivät turvanneet laitetta kaikille oppilaille. Tässä auttoi esimerkiksi paikalliset televisioyhtiöt, jotka lähettivät opetussuunnitelman mukaisia dokumentteja ja opetusohjelmia. Osa amerikkalaisista opetuksen järjestäjistä joutui kieltämään arvosanaan vaikuttavat etäopetustehtävät, koska kaikilla oppilaille ei ollut välttämättömiä yhteyksiä tai laitteita. Tässä

Morganin tutkimuksessa nostettiin esille, että huonompiosaisten huoltajien ei ollut mahdollista jäädä pois töistä auttamaan lapsia opinnoissa ja tämän nähtiin heikentävän lasten oppimista (Morgan, 2020).

Verkkokurssit ja etäopetus ovat yleistyvää käytäntöä toisella-asteella ja korkeakouluissa, nämä vähentävät kontaktiopetusta ja tällöin oletetaan niistä muodostuvan säästöjä, mutta näitä opetusmuotoja toteuttavat opettajat kokevat valmisteluihin käytettävän ajan olevan aliresursoitu (Hietikko, Ilves, Salo, 2016, 11). Etäopetusta on ennen koronapandemiaa käytetty ja tutkittu ensisijaisesti korkeakoulutasolla. Etäopiskelua on tutkittu esimerkiksi australialaisessa yliopistokontekstissa tasa-arvoa lisäävänä tekijänä (Stone ym., 2019). Sun ja Chen puolestaan ovat tehneet laajan kirjallisuuskatsauksen etäopetusta koskevista tutkimuksista vuonna 2016 (Sun & Chen, 2016).

4. Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen kohdistuessa joko joihinkin tiettyihin tapauksiin tai suhteellisen pieneen joukkoon tapauksista ja tarkoituksena on tuottaa tarkkaa tietoa juuri näistä tapauksista, kyseessä on tapaustutkimus (Saarela-Kinnunen & Eskola, 2015). Tutkimukseni kohdistuu viiteen kuntaan ja täyttää siten tapaustutkimuksen määritelmän. Tässä luvussa käsittelen tapaustutkimusta ja kerron, miten toteutin kyselylomakkeen ja keräsin aineiston sekä miten analysoin aineistoa.

4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimustehtävät

Lähtökohtaisesti suunnittelin selvittäväni, millaisten oppilaiden tasa-arvo heikentyi etäopetuksen aikana. Korostuuko tasa-arvon heikentyminen tietystä kotitaustasta tulevilla oppilailla tai oppimisvaikeuksia omaavilla oppilailla tai hyvin koulussa pärjäävien oppilaiden kohdalla. Ainakin sosioekonomisen taustan vaikutukseen etäopetuksessa viitataan useassa tutkimuksessa ja Pensiero ja kumppanit (2020) myös raportoivat näistä vaikutuksista eri sosioekonomisten taustojen välillä (Pensiero ym., 2020). Alueellisista eroista raportoivat omissa tutkimuksissaan Gross ja Opelka (2020) ja Morgan (2020) Amerikasta sekä Parczewska (2020) Puolasta. Kyselylomakkeelle muodostui vaikeaksi luoda sellaisia kysymyksiä, jotka tavoittaisivat kaikki mahdolliset oppilasprofiilit. Käytännön toteutukset etäopetuksessa ja tasa-arvokokemukset oli helpompi kartoittaa.

Mielenkiintoni kohdistui lopulta etäopetuksen käytäntöihin sekä tasa-arvokokemuksiin. Kesän 2020 kynnyksellä ajattelin huoltajien olevan parhaiten saavutettavissa oleva kohderyhmä tutkimukselle, oppilaisiin, opettajiin ja rehtoreihin verrattuna. Tältä pohjalta muotoilin tutkimuskysymykset seuraavasti.

1. Millä tavalla etäopetusta toteutettiin huoltajien kokemuksen mukaan Meri-Lapissa keväällä 2020?
2. Mitkä asiat koettiin eniten tasa-arvoa tukeviksi tekijöiksi huoltajien kokemuksen mukaan? Mitkä tasa-arvoa vähentäneiksi tekijöiksi huoltajien kokemuksen mukaan?

4.2 Tapaustutkimuksesta

Tutkielmaa suunnitellessani en halunnut automaattisesti sulkea pois kvalitatiivisia tai kvantitatiivisia analyysivaihtoehtoja. Saarela-Kinnunen ja Eskola (2015) sekä Eriksson ja Koistinen (2014) kuvaavat tapaustutkimusta tällaiseksi tutkimuksen lähestymistavaksi, joka ei sulje pois eri analyysimenetelmiä. Tapaustutkimusta ei ole rajattu ja se voidaan toteuttaa monella tavalla, se ei ole sidottu menetelmätapoihin, vaan siinä voidaan hyödyntää sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia menetelmiä (Saarela-Kinnunen & Eskola, 2015; Eriksson & Koistinen 2014, 2, 5). Peltola kertoo, etteivät erilaiset tapauksen piirteet estä tarkastelemasta tapausta erilaisten teorioiden kautta (Peltola, 2015). Erikssonin ja Koistisen mukaan tapaustutkimus on enemmänkin tutkimuksellinen suuntaus, strategia tai lähestymistapa, kuin varsinainen metodi. (Eriksson & Koistinen, 2014, 1, 4; Laine, Bamberg & Jokinen, 2015). Tämä sopii minulle paremmin, kuin tiukkoihin raameihin nojaava tutkimusmetodi. Toisaalta selvät rajat, miten tutkimus täytyy toteuttaa voi tuoda helpotustakin, mutta pidän tärkeämpänä löytää vastauksen tutkimuskysymykseen ja muuttaa metodia, jos tilanne sitä vaatii.

Eriksson ja Koistinen pitävät tärkeänä, että tapaustutkimuksessa tutkittava tapaus rajataan ja perustellaan (Eriksson & Koistinen, 2014, 4). Laine, Bamberg ja Jokinen kehottavat erottamaan tapauksen ja tutkimuksen kohteen. Tapaustutkimuksessa on siis jokin määritelty tapaus, jota tutkittava asia ilmentää (Laine, Bamberg & Jokinen, 2015). Peltola ilmaisee tapaustutkimuksen olevan pohjimmiltaan aikaan ja paikkaan sidotun tarkan tiedon tuottamista tutkimuksen kohteeksi valikoituneesta asiasta tai ilmiöstä (Peltola, 2015). Tutkimukseni kohdistuessa Meri-Lapin kuntiin kyseessä on suhteellisen pieni alue maantieteellisesti ja tarkoituksena on tuottaa tarkkaa tietoa Meri-Lapin alueelta, huoltajien näkökulmasta etäopetuksen järjestämiseen ja tasa-arvoon liittyen. Tapauksen ajallinen rajausta muodostuu kevään 2020 etäkouluajasta, joka valtakunnallisesti on rajattu ajalle 18.3.2020–14.5.2020.

Pidän perusteltuna keskittyä itselle tutun maantieteellisen alueen huoltajien kokemuksiin. Työskentelin etäopetuksen aikana itse yhdessä kunnassa ja olen huoltajan asemassa toisessa alueen kunnassa. Olen työskennellyt yhteensä kolmessa alueen kunnassa. Lisäksi olin tietoinen alueella käytävästä, tasa-arvoonkin liittyvästä, keskustelusta paremmin kuin olisin valtakunnallisesti kattavasta alueesta. Näillä Meri-Lapin alueen viidellä kunnalla on olemassa yhteinen opetussuunnitelmanperusteet, näin ollen voidaan näitä kuntia pitää yhtenäisenä alueena koulutuspoliittisesti tarkasteltuna. Laine Bamberg ja Jokinen pitävät tutkimuksen lähtökohtana, että tutkija on kiinnostunut aiheesta ja hänellä on ennakkotietoa asiasta, jotta

tutkimuksen asettelu on mahdollinen (Laine, Bamberg ja Jokinen, 2015). Tämä mielestäni toteutuu omassa rajauksessani hyvin.

Tarkempi tapaustutkimus strategioiden tarkastelu ja oman tutkimuskohteen pohdinta johtaa minut pitämään tutkimustani kuvailevana tapaustutkimuksena. Eriksson ja Koistinen kertovat kuvailevan tapaustutkimuksen pyrkivän sitomaan tapauksen kulttuuriin ja erityisesti illustroivan tapaustutkimuksen pyrkivän tarjoamaan tietoa vallitsevista olosuhteista (Eriksson & Koistinen, 2014, 12). Kulttuuri johon tutkimustani sidon, on suomalainen peruskoulu ja pyrin kuvaamaan kevään 2020 aikana toteutettua opetusta Meri-Lapin alueella huoltajien kokemuksen perusteella.

4.3 Tutkimuksen kohdentuminen merilappilaisten huoltajien etäkoulukokemuksiin

Aiheeseen perehtymisen ja tutkimuskysymyksen asettelun jälkeen lähdin muodostamaan Webropol-sivustolla kyselylomaketta peruskoululaisten huoltajille. Kyselylomake, niin sanottu survey-kysely liitetään perinteisesti kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen, ja se on liitettävissä usean eri tieteenalan tutkimuksiin (Alkula, Pöntinen & Ylistalo, 1995, 120; Valli, 2018a). Kvantitatiivista tutkimusmetodia hyödynnettäessä kyselylomakkeet sisältävät usein paljon kysymyksiä, joiden vastausvaihtoehdot ovat etukäteen rajattu. Kyselylomakkeen vastaukset voidaan pyytää intensiivisyysasteikolla eli skaala-asteikolla, joiden ääripäät ovat määriteltä. Valmiiden vastausvaihtoehtojen rajaaminen edellyttää Alkulan, Pöntisen ja Ylistalon mukaan tutkijalta kiteytyneitä mielipiteitä tutkittavasta asiasta ja kategorisoituneita termejä. Tämä edellyttää tutustumista aikaisempaan aiheen tutkimukseen (Alkula, Pöntinen & Ylistalo, 1995, 120). Valli toteaa, että valmiita vastausvaihtoehtoja suunniteltaessa täytyy osata arvioida millaisia vastauksia voi olla tulossa. Valmiiksi rajatusta vaihtoehtoista on tärkeää löytyä vastaajalle selvästi sopivin, jotta vastaajalle olisi mielekästä vastata kysymyksiin ja tulosten tulkinnan helpottamiseksi (Valli, 2018a). Tässä kyseisessä tutkimuksessa, ei ollut mahdollisuutta perehtyä tarkkaan aiempaan tutkimukseen kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa, koska etäopetus oli peruskouluikäisille ennestään kokematon tilanne ja aiheen tutkimuksia julkaistiin vasta hieman myöhemmin. Tästä huolimatta olen pystynyt ennakoimaan, millaisia vastauksia kysymyksiin saattaa tulla, muun muassa oman keväisen etäopetuskokemukseni pohjalta.

Selvittääkseni huoltajien kokemuksia ja mielipiteitä, käytän sekä etäopetustapojen että tasa-arvokokemusten kartoituksessa avoimia kysymyksiä. Avointen kysymysten osalta hyvä

suunnittelu näkyy sanamuotojen yksiselitteisyydessä (Valli, 2018a). Vastaaajien käsitykset aiheesta eivät välttämättä ole samalla lailla jäsentyneitä, kuin aiheeseen perehtyneen tutkijan (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo, 1995, 121). Valli kuvaa avoimien kysymysten mahdollisuudesta selvittää vastaajan mielipide perinpohjaisesti. Hän kertoo myös siitä, että vaikka avointen kysymysten analysointi vie usein enemmän aikaa, kuin kysymykset, joissa on valmiit vastausvaihtoehdot, on avoimien kysymysten vastaukset mahdollista käsitellä myös kvantitatiivisesti, jos vastaukset luokitellaan ryhmiin (Valli, 2018a). Jos näitä ryhmittelyjä lähdetään vielä tulkitsemaan aineistossa ilmaantuvuuden perusteella, sitä kutsutaan kvantifioimiseksi (Alasuutari, 2001, 46; Eskola & Suoranta 2003, 164).

Paras tapa saada varmuus, ovatko kysymykset ymmärrettävissä tutkijan kanssa samalla tavalla, on testata kyselylomaketta. Valli ja Perkkilä toteavat että, sähköisen kyselylomakkeen testaaminen korostuu paperista lomaketta enemmän ja hyvin testattu kyselylomake lisää tutkimuksen luotettavuutta ja helpottaa raportointia (Valli & Perkkilä, 2018). Valli suosittelee, ettei kyselylomake saa olla liian pitkä, jotta vastaajan mielenkiinto säilyy (Valli, 2018a). Testaaminen auttaa selvittämään, kauanko vastaajalla suunnilleen kuluu aikaa kyselyyn vastaamiseen. Testivastaajilla kului kyselyn tekemiseen noin 10min ja palautetta sain lähinnä yhden kysymysohjon asettelusta, vastausvaihtoehtojen näkymisestä, kännykällä kyselyä täytettäessä. Webropol -alustassa on hyvä ominaisuus, jossa tutkija, kyselyn tekijä, voi tarkastella näkymää erilaisten laitteiden käyttäjän näkökulmasta, mutta ilman testihenkilöä tämä oli silti jäänyt minulta huomaamatta. Valli ja Perkkilä huomauttavat, että lomakkeen täytyy toimia kaikilla laitteilla ja olla miellyttävä täyttää (Valli & Perkkilä, 2018).

Tutkimuksen suunnitteluun kuuluu rajata ja miettiä mahdollinen otanta. Vaihtoehtoja on useita ja otoksella vaikutetaan siihen, miten hyvin tutkimuksen tulokset ovat yleistettävissä. Valli ja Perkkilä puhuvat otannan sijaan näytteestä, silloin kun tutkimusaineistoa kerätään siten, että kyselyyn voi käytännössä vastata kuka tahansa (Valli & Perkkilä, 2018). Jakaessani linkkiä olen kertonut kyselyn olevan suunnattu merilappilaisten peruskoululaisten huoltajille, mutta käytännössä kyselyyn on voinut vastata kuka tahansa linkin saanut henkilö. Minun olisi puhuttava tutkimuksessani näytteestä, eikä otannasta. Selvyyden vuoksi puhun kuitenkin tästä aineistosta.

Kyselylomakkeeseen oli mahdollista vastata kesän 2020 aikana. Linkki kyselyyn oli jaossa useassa paikallisessa Facebook-ryhmässä. Uskoin Facebook-ryhmien olevan otollinen alusta jakaa kyselyn linkkiä peruskoululaisten vanhemmille. Peruskoululaisten vanhemmat kuuluvat

siihen ikäryhmään, jotka käyttävät kyseistä alustaa (Pönkä, 24.6.2019) Facebookin toimintaperiaate nojaa osittain siihen, että samoista asioista kiinnostuneet kohtaavat ja tulevat jakaneiksi mielestään tärkeitä ja ajankohtaisia asioita ja aiheita kuten linkkejä ja kuvia. Kuulun itse tutkimukseni kohderyhmään, joten on oletettavaa, että kontaktilistaltani ja käyttämistäni ryhmistä on löydettävissä potentiaalisia vastaajia ja kyselyn jakajia. Aineiston keruuta ei valvottu tai ohjattu muuten kuin kyselylomakkeelle kirjatulla ohjeilla. Kyselylomake ohjasi tietyn vastauksen antaneita eritavoin tietyissä lomakkeen kohdissa. Lähiopetukseen osallistuneen oppilaan huoltaja vastasi hieman eri kysymyksiin kuin pelkästään etäopetuksessa olleen oppilaan huoltaja.

Meri-Lappi muodostuu viidestä lounaisessa Lapissa sijaitsevasta kunnasta. Meri-Lapin alueella on kaksi keskikokoista kaupunkia Kemi ja Tornio, kaksi maaseutumaista kuntaa Simo ja Tervola, sekä yksi taajamakunta Keminmaa. Meri-Lapin kunnissa toimi vuoden 2019 tilastojen mukaan peruskouluja seuraavasti: Simo 2, Tervola 4, Keminmaa 4, Kemi 5 ja Tornio 12. Peruskoulussa olevia oppilaita vuoden 2019 tilastojen mukaan oli Simossa 329, Tervolassa 319, Keminmaassa 906, Kemissä 1955 ja Torniossa 2336. Vuonna 2018 Ylen tekemän kyselyn perusteella tutkittavissa kunnissa oli tietokoneita käytössä oppilasta kohden seuraavasti: Torniossa 0,5/oppilas, Tervolassa 0,9/oppilas, Simossa 0,3/oppilas, Kemissä 0,3/oppilas ja Keminmaassa 0,4/oppilas (Yleisradio, 16.5.2018). Minun tietojeni mukaan Torniossa, Kemissä ja Keminmaassa kouluilla oli keväällä 2020 käytössä Googlen palvelut eli oppilaille oli Googlen tilit, joilla voi käyttää muun muassa G-mailia, Meet-kokousta ja Classroom-alustaa. Simossa oli oppilaille vastaavassa käytössä Microsoftin Office 365 tilit, joilla voi käyttää muun muassa Outlook-sähköpostia ja Teams alustaa. (Katso taulukko 1.) Lisäksi Simossa oli käytössä Pedanetin palvelut. Tervolan käytössä olleista sähköisistä alustoista ja palveluista minulla ei ollut laajempaa ennakkotietoa. Wilma oli käytössä kaikissa tutkittavissa kunnissa.

Kouluruuan järjestäminen etäopetuksessa oleville oppilaille Meri-Lapin kunnissa vaihteli. Kemissä toimitettiin kotiin valmis lämmin ateria oppilaalle, jonka perhe oli haastavassa tilanteessa. Näillä perheillä oli mahdollisuus saada lämmin ruoka alle kouluikäisille sisaruksille samassa yhteydessä. Keminmaassa perheet saivat maksusitoumuksen paikallisiin elintarvikeliikkeisiin (Marttala, 2020). Marttalan artikkelin julkaisuhetkellä Simon ja Tornion kunnat eivät olleet tehneet päätöstä ruokailun järjestämisestä, mutta tiedän että Torniossa oli mahdollista halukkaiden noutaa ruokakassi, joka sisälsi koululaisen ruokatarpeet muutamaksi viikoksi. Tämä kassi oli jaossa pariin otteeseen etäkoulujakson aikana. Simossa halukkaat

saivat maksusitoumuksen kuntakeskuksen elintarvikeliikkeisiin samasta arvosta, mitä koululaisen ruoka olisi kunnalle maksanut.

Taulukko 1. Taulukko Meri-Lapin kuntien tiedoista.

| Kunta | Kouluja kpl (2019) | Oppilaita (2019) | Käytössä ollut sähköinen palvelu | Tietokoneita käytössä/oppilas (2018) |
|----------|--------------------|------------------|----------------------------------|--------------------------------------|
| Kemi | 5 | 1955 | Google | 0,3 |
| Keminmaa | 4 | 906 | Google | 0,4 |
| Simo | 2 | 329 | Office 365 | 0,3 |
| Tervola | 4 | 319 | - | 0,9 |
| Tornio | 12 | 2336 | Google | 0,5 |

Potentiaali laajaan vastausmäärään oli olemassa ja mielenkiintoa eritellä vastauksia kunnittain ja jopa kouluittain, mutta lopulta vastauksia kertyi varsin suppea määrä mahdollisuuksiin nähden. Tapaustutkimuksen kautta on mahdollista saada sellaisten ryhmien ääni kuuluviin, joita ei muutoin tavoiteta (Peltola, 2015). Tämä ei mielestäni kuitenkaan omassa tutkimuksessani toteutunut, koska vastauksia tuli vähäinen määrä. Kyselyyn sain 30 vastausta, joista jätin kaksi testivastaajaa huomiotta tuloksia tarkastellessa. Vastaajamäärä on suppea, joten en erittele vastauksia kunta- tai koulukohtaisesti. Meri-Lapin kunnista Tervolasta ei tullut yhtään vastausta. Kohderyhmän tavoittaminen jäi selvästi heikoksi. Olisi täytynyt perehtyä paremmin tapoihin ja väyliin saavuttaa kohderyhmää.

4.4 Aineiston analyysi

Eriksson ja Koistinen nostavat esiin, että tutkimusta on syytä tehdä sellaisilla menetelmillä ja analyysitavoilla, jotka tuottavat vastuksia tutkimuskysymykseen. Pitää noudattaa sellaista tutkimustapaa, joka tukee tutkimustarkoitusta. Tapaustutkimus mahdollistaa heidän mukaansa laajan kirjon vaihtoehtoja tutkimuksen kentältä (Eriksson & Koistinen, 2014, 2). Tämän kaltainen lähestymistapa tuntui itselleni luontevalta ja ennen kaikkea pyrkimys todella tuottaa vastauksia tutkimuskysymykseen tuntui järkevältä. Yleisesti voidaan pitää suositeltavana, että aloitteleva tutkija valitsee tutkimusmetodinsa joko kvalitatiivisista tai kvantitatiivisista metodeista. Tapaustutkimus mahdollistaa kuitenkin monitieteellisen analyysin ja toteuttamani

kyselylomake sisältää strukturoituja sekä avoimia kysymyksiä, joten nämä eivät suoraan rajaa käytettävää analyysimenetelmää. Tutkimuksen analyysiä rajaa ensisijaisesti aineisto. Laine, Bamberg ja Jokinen pitävät aineistolähtöisyyttä usein laadullisen tutkimuksen ominaisuutena. Joskus vasta aineisto auttaa määrittelemään mistä tapauksesta tutkittava asia on tapaus (Laine, Bamberg & Jokinen, 2015).

Aineiston analyysitapa on aineistolähtöinen. Olen kyselylomaketta luodessa pyrkinyt saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiini. Etäkoulun opetusta koskevassa osiossa oli yksi strukturoitu kysymys, jossa pyydettiin valitsemaan listasta kaikki ne laitteet ja alustat, joita etäopetuksen aikana oppilaan kohdalla käytettiin. Lisäksi osio sisälsi viisi avointa kysymystä. Näiden vastukset teemoittelin ensin. Tämän jälkeen lähdin tyypittelemään avoimia vastauksia, etsimään tämän kyselylomakkeella saadun aineiston kuvaamaa tyypillisintä tapaa toteuttaa etäopetusta. Eskolan ja Suorannan mukaan teemoittelu on ensimmäinen aineiston läpikäynti menetelmä. Tällä ensimmäisellä läpikäynnillä vastauksista poimitaan tutkimuskysymyksen kannalta oleelliset asiat ja jaetaan ne teemoihin. Onnistunut teemoittelu edellyttää teorian ja aineiston vuoropuhelua (Eskola ja Suoranta, 2003, 174–175). Tätä pyrin tuomaan näkyväksi tulossiossa.

Aineiston läpikäynti useaan kertaan parantaa tutkijan ymmärrystä saadusta aineistosta (Valli, 2018b). Tämä toteutui aineiston kanssa, koska teemoittelin ja tyypittelin sitä. Tulosluvun kirjoittaminen johti useaan aineiston uudelleen tarkasteluun. Tulosten auki kirjoittaminen, johti kvantifiointiin, kun kuvauksessa kerron aineiston yleisiä piirteitä. Kvantifiointi on aineiston arviointia asioiden ilmaantuvuuden perusteella (Alasuutari, 2001, 46; Eskola & Suoranta 2003, 164). Kuvailevan tapaustutkimuksen tuotos on kulttuuriin sidottu kuvaus tapauksesta. Tässä tutkimuksessa kulttuuri, johon tulokset sidotaan, on suomalainen peruskoulu ja sen poikkeava toteutusmuoto etäkoulu.

5. Tutkimuksen tulokset

Kuten olen aiemmin todennut, tutkimukseni päätarkoitus on selvittää, miten etäopetus on vanhempien mielestä toteutettu ja miten he ovat kokeneet tasa-arvoon liittyviä asioita. Tässä tapauksessa, miten vanhempien mukaan etäopetus järjestettiin Meri-Lapissa kevään 2020 aikana. Erikssonin ja Koistisen (2014) mukaan kuvailevaan tapaustutkimukseen kuuluu niin sanottu tarinan tuottaminen ja kulttuuriin sitominen ja tämä tuottaa luontaisesti uutta teoriaa (Eriksson & Koistinen, 2014, 12). Itse oletan pääseväni lähinnä joihinkin johtopäätelmiin, en uuteen teoriaan. Tuloksia kirjoittaessa on tutkijan aktiivisesti mietittävä oma asemansa suhteessa aineistoon, tätä kutsutaan refleksiivisyydeksi (Högbacka & Aaltonen, 2015).

Vastaajien kotikunnan mukaan jaoteltuna eniten vastauksia tuli Tornioista 45 % Kemistä 37 %, Simosta 11 % ja Keminmaasta 7 %. Tervolasta ei tullut yhtään vastausta. Vastaajien ikähaarukka oli 34–53 vuotta ja keski-ikä 42,7vuotta. Vastaajista 43 % oli toisen asteen tutkinto, 36 % alempi korkeakoulututkinto ja 21 % ylempi korkeakoulututkinto. 15 % vastaajista asui lasten kanssa ilman toista taloudessa asuvaa aikuista. 29 % kertoi vähintään toisen huoltajan siirtyneen osittain tai kokonaan etätöihin. Vastaajista 3 eli 11 % oli kohdannut jonkin muun muutoksen työssään poikkeusolojen aikana. Valtaosa 57 % jatkoi työskentelyä normaalisti poikkeusolojen aikana. (Taulukko 2.)

Taulukko 2. Taustatiedot vastaajasta.

| Kotikunta (%) | Koulutus (%) kaikista vastauksista | Työssä käynti poikkeusoloissa (%) kaikista vastauksista |
|---------------|------------------------------------|---|
| Tornio 45 | toisen asteen tutkinto 43 | Ainakin toinen huoltajista osittain tai kokonaan etätöissä 29 |
| Kemi 37 | alempi korkeakoulututkinto 36 | Muu muutos työssä käynnissä 11 |
| Simo 11 | ylempi korkeakoulututkinto 21 | Työssä käynti jatkui normaalisti 57 |
| Keminmaa 7 | peruskoulu 0 | |
| Tervola 0 | erikoisammattitutkinto 0 | |

21 % vastaajien perheessä oli vain yksi lapsi. Lopuissa ilmoitettiin olevan muitakin sisäruksia. Jaoin vastaukset kolmeen ryhmään, sen perusteella minkä ikäisen oppilaan osalta kyselyyn on vastattu. Tällä tavalla sain ryhmä 7–9-vuotiaat (n=5), 10–12-vuotiaat (n=13) ja 13–15-vuotiaat (n=9). 10, 7 % vastaajista ilmoitti lapsen, jonka osalta kyselyyn vastaa olevan erityisen tuen oppilas. Loput ilmoittivat oppilaan olevan yleisessä tuessa. Vain yksi vastaaja ilmoitti oppilaalla, jonka osalta kyselyyn vastaa olevan maahanmuuttotausta. 82 % opiskeli poikkeus olojen aikana pelkästään etäopetuksessa ja 18 % sekä lähi- että etäopetuksessa. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Taustatiedot lapsesta jonka osalta vastataan.

| Sisarukset (%) | Oppimisen tuki (%) | Opiskelumuoto (%) |
|-------------------|--------------------|-----------------------|
| Ainoa lapsi 28 | Yleinen tuki 89 | Etäopetus 82 |
| Yksi sisarus 28 | Tehostettu tuki 0 | Lähiopetus 0 |
| Useita sisaria 43 | Erityinen tuki 11 | Lähi- ja etäopetus 18 |

5.1 Etäopetuksen toteuttaminen Meri-Lapissa keväällä 2020

Kolme eniten käytössä ollutta työvälinettä olivat Wilma, Whatsapp-sovelus ja puhelut. Kaikki kyselyyn vastanneet ilmoittivat Wilman olleen käytössä etäopetuksen aikana. Whatsapp sovellusta käytti 86 % ja puheluita 82 % vastaajista. Sähköiset alustat, Office 365 palvelut ja Googlen palvelut sisältävät molemmat muun muassa sähköpostin, tekstinkäsittely- ja taulukko-ohjelman sekä etäpalaveri työkalun. Näiden alustojen käyttö jakautui kuntien mukaan. Kustantajien omia oppimisympäristöjä ja palveluita, kuten Bingel ja Oppilaan maailma, olivat laajasti käytössä. Kyselylomakkeessa oli nimettynä Celian-äänikirjat, Arttu-sovellus ja Otso-sovellus erikseen, mutta kaavioon yhdistin nämä äänikirjasovelluksiksi. Arttu ja Otso kattavat oppikirjasta riippuen muutakin, kuin pelkän äänikirjan, esimerkiksi videoita, mutta vanhempien kirjasarjojen kanssa käyttö on enimmäkseen äänikirjana. (Ks. kuvio 1.)



Kuvio 1. Etäopetuksen aikana käytössä olleet oppimisalustat ja sovellukset.

Tähän kysymykseen kuului “muuta, mitä?” osio. Osittain sinne nimetyt työskentelyvälineet olin luokitellut kuuluvaksi johonkin valmiiseen vaihtoehtoon. Esimerkiksi Teams-alustan luokittelin Office 365 -palveluihin. Listan ulkopuolelta löytyi sellaiset alustat tai sovellukset kuin Quizzlet, Kahoot, Insta-palautusalusta ja Skype.

5.1.1 Laitteet, sovellukset, ohjelmat ja yhteydet

Suurin osa huoltajista kertoo useamman kuin yhden laitteen olleen välttämättömiä etäkoulun aikana. Lähes kaikki vastanneet huoltajat, 82 % nimeävät tietokoneen välttämättömäksi laitteeksi. Jos tietokonetta ei ole mainittu välttämättömäksi laitteeksi, sen tilalla on tabletti. Vain viisi vastaajaa eli 18 % nostaa nettiyhteyden esille välttämättömänä etäkoulun välineenä. Todellisuudessa juurikaan mikään laitteista, jotka nimettiin välttämättömiksi laitteiksi, ei toimi optimaalisella tavalla ilman internetyhteyttä. Onko suomalaisessa kulttuurissa nettiyhteys niin jokapäiväinen ja itsestään selvä asia, ettei sitä tule enää edes miettineeksi. Ovatko nettiyhteyden nostaneet kyselyssä esille vain ne huoltajat, joilla on ollut ongelmia toimivien yhteyksien kanssa tai ovat joutuneet hankkimaan lapselleen etäkoulun aikana paremman tai kattavamman yhteyden? Suomen virallinen tilasto (2020) taulukon mukaan suomalaisissa kotitalouksissa 89 % on internetyhteys kotonaan. Kolmen tai useamman hengen kotitalouksissa internetyhteys on 99 %:ssa (Suomen virallinen tilasto [SVT], 2020a).

Toinen miettimisen paikka on, miten termit “puhelin” tai “kännykkä” pitäisi tässä yhteydessä ymmärtää. Ovatko puhelin, kännykkä ja älypuhelin täysin samaa tarkoittavia asioita, vai ei? Tässä aineistossa puhelin oli toiseksi yleisin ilmaisu (64 %) välttämättömästä välineestä tietokoneen jälkeen. Jos huomioidaan ilmaisu älypuhelin, tämä laite kategoria mainitaan 86 % vastauksissa ja ohittaa mainintojen määrässä tietokoneen. Suomen virallinen tilasto määrittelee älypuhelimien matkapuhelimeksi, joka käyttää 3G tai 4G verkkoa, siinä on usein kosketusnäyttö ja laajemmat näppäimistöt, lisäksi siihen pystyy lataamaan sovelluksia ja pelejä (SVT, 2011). Tämän tutkimuksen aineistosta ei voida varmuudella päätellä minkä laatuinen laite on kyseessä, niissä tapauksissa, jossa puhutaan puhelimesta tai kännykästä. Nämäkin laitteet tarvitsevat liittymän, mutta ilmaisu älypuhelin viittaa varmemmin laitteeseen, joka vaatii nettiyhteyden. Suomen virallisen tilaston (2020) mukaan 77 % kotitalouksista on käytössä matkapuhelin 3G tai 4G verkon kautta. Kolmen tai useamman hengen kotitalouksissa tällainen matkapuhelin löytyy 94 % (SVT, 2020b).

Sovelluksia ja ohjelmistoja ei nouse välttämättömien asioiden listalle kovinkaan montaa. Mainituiksi tulevat YouTube, Yle Areena, Meet, Wilma, Whatsapp ja Classroom, näistä ainoastaan Meet useampaan (3) kertaan. Kaikki mainitut ovat helposti saatavilla ja mahdollisesti olleet jo käytössä. Onko tässä harvassa listauksessa kyseessä, että kun ei ole tarvinnut ladata mitään uutta sovellusta, eivät ohjelmistot ja sovellukset nousseet tuntumaan huoltajista välttämättömiltä. Avoin kysymys välttämättömistä laitteista, sovelluksista ja yhteyksistä sijoittui kyselyssä strukturoidun kysymyksen perään, jossa kysyttiin kaikki käytössä olleet ohjelmistot ja sovellukset on voitu mieltää siten, ettei tässä avoimessa kysymyksessä tarvitse erikseen vastata sovellusten osalta, vaikka kysymyksen muoto ne pyytää ilmoittamaan. Muutama vastaus ei ilmaissut tarkasti, mitä tarkalleen ottaen oli välttämätöntä etäopetuksessa, niistä käy kuitenkin selväksi, että vaatimukset ovat moninaiset ja pelkät laitteet eivät riitä.

Tulkintaa vaativat vastaukset kysymyksestä 17 Mitä laitteita, välineitä, ohjelmistoja ja yhteyksiä etäopetus edellytti?

V10: ”Tietokone lisukkeineen”

V21: ”- Paljon eri ohjelmia eri opettajien vaatimusten mukaan.”

Vastanneista huoltajista 36 % kuvasi, etteivät etäkoulun välttämättömät välineet, laitteet, ohjelmistot ja yhteydet tuottaneet mitään ongelmia. Puolet kertoi laiteongelmista, jotka oli

kuitenkin saatu helposti ratkaistua. 29 %:ssa näistä ratkaisu oli koulun tarjoama laite ja 11 %:ssa itse hankittu lisälaitte sekä 11 %:ssa muu perheelle sopiva ratkaisu. Ahtiainen ja muiden (2020) raportissa huoltajat kertovat, että alakoulun osalta 66 % vastanneista ja yläkoulun osalta 59 % vastanneista oli saanut laitteen lainaan koulusta tai sellaista oli tarjottu lainaan (Ahtiainen ym., 2020). Tässä tutkimusaineistossa tilanne on vastaavan kaltainen valtakunnan tason kanssa. Yhteysongelmista kertoi 21 % vastanneista.

Tässä aineistossa etäkoulun edellyttämät laite, sovellus ja yhteysvaatimukset eivät tuottaneet merkittäviä ongelmia tai vaikeuksia. Erityisesti laitteiden osalta vaatimustaso vaikutti olevan useampia laitteita. Sovelluksia käytettiin monipuolisesti strukturoidun kysymyksen perustuen, mutta ilmeisesti ne olivat jo arkipäiväisiä tai helposti saatavilla, että eivät tulleet mainituksi välttämättöminä. Internetyhteys ei noussut välttämättömien listalle.

5.1.2 Etäopetuksen käytännön toteutus

Tyypillisimmillään etäopetus toteutettiin päivittäisellä tai ainakin säännöllisellä tehtävänannolla ja rytmitettyllä palautusaikataululla opettajan tai opettajien toimesta. Meet- ja Teams-yhteyksillä pidetyt etätapaamiset kuuluivat etäopetukseen. Päivittäisiä nämä tapaamiset olivat vähemmistöllä vastaajista. Opettaja piti yhteyttä oppilaisiin Meet- tai Teams-yhteydellä, puhelimitse ja Whatsapp-sovelluksella. Thorell ja kumppanit. (2020) kertovat tutkimuksessaan, että yhteyden pitäminen oppilaisiin etäopetuksen aikana oli vähäistä tai olematonta useimmissa tutkimuksissa mukana olleista Euroopan maissa. Useiden asioiden opettaminen jäi vanhempien vastuulle. Italia ja Ruotsi olivat ainoat maat, joilla raportoitiin riittäviä ja toimivia sähköisiä alustoja vanhemmilla oppilailla (Thorell ym., 2020). Tässä aineistossa samassa mittakaavassa olevaa yhteydenpitovajetta ei tule esille, mutta kahdessa vastauksessa ilmaistaan toivetta tiiviimmästä yhteyden pitämisestä. Opettajan lisäksi huoltajat kertovat ohjaajan, erityisopettajan ja rehtorin pitäneen yhteyttä jonkin verran. Rehtorin yhteydenpito oli ollut yleisluontoista ja kaikkia koskevaa. Ohjaaja ja erityisopettaja olivat olleet yhteydessä tehtävien tekemisen apuna ja tukena.

V9:”- Opettaja jokapäivä ja ohjaaja kerran viikossa.”

V18:”Päivittäin opettaja tietokoneen ja whats upin välityksellä. Rehtori yleisellä tasolla viikottain.”

Eniten kritiikkiä kuvataan tukea tarvitsevien oppilaiden osalta. Mutta saman verran, kun on kritiikkiä tuen tarvitsijoiden osalta, on kuvausta hyvin toimineesta tuesta. Tämä kahtiajakoisuus voi osaltaan liittyä MacCoyn, Maître ja Banksin (2016) sekä Masinin ja Hodappin (1996) tutkimusten tuloksiin joissa on näyttöä, että vanhempien odotukset lapsen koulutusta kohtaan ovat matalammat erityistarpeisen lapsen kohdalla, jos lapsen erityistarpeet liittyvät oppimiseen, tunteisiin ja käyttäytymiseen (McCoy, Maître, Watson & Banks, 2016). Jos lapsen erityistarpeet liittyivät enemmän fysiologiseen erityistarpeeseen esimerkiksi näköön, vanhempien koulutusodotuksissa ei havaittu eroja tavallisten oppilaiden vanhempien koulutusodotusten kanssa (Masini ja Hodapp, 1996). Toki myös tilanteen käytännön tarjoamat mahdollisuudet ovat voineet vaikuttaa siihen miten tukea on saatu ja järjestetty.

75 % tämän kyselyn vastaajista kuvaa etäopetuksen järjestelyjä hyväksi ja toimiviksi. Tämä tilanne hyvin erilainen tässä tutkimuksessa kuin laajoissa eurooppalaisissa tutkimuksissa. Kuten Thorellin ja kumppaneiden tutkimuksessa vanhemmat raportoivat eniten etäkoulun aiheuttaneen negatiivisia kokemuksia itselleen, mielenterveysongelmaisten lasten vanhemmilla negatiivinen kokemus on etäkoulusta yli puolella vastaajista. Lasten kokemuksista tutkimuksessa raportoidaan kutakuinkin yhtä paljon negatiivisia kuin positiivisia vaikutuksia (Thorell ym., 2020). Omassa aineistossani ongelmia kuvataan olleen lähinnä alkuvaiheessa ja niiden koettiin olleen luonteeltaan epäselvyyksiä. Opettajien puutteellisia taitoja kuvasi 7 % vastaajista. Tanhua-Piironen ja muiden tutkimuksessa opettajien oma kokemus osaamisestaan on perustasolla, mutta ollut nousussa tutkimusjakson aikana (Tanhua-Piironen ym., 2019, 19)

Huoltajat kuvaavat perheen osuutta etäopetukseen enimmäkseen päivän rytmittämisen näkökulmasta, mutta myös tarpeena auttaa lasta tehtävissä usean tunnin ajan tai uuden asian opettamisena. Lasten omaa toimintaa kuvataan yhtä paljon positiivisesti kuin negatiivisesti. Toisille etäkoulu on sopinut hyvin ja toisille ei.

V3 ”Kotona tehtiin lukujärjestys nähtäville ja ohjattiin laitteiden ja sovellusten käytössä. –”

V6: ”Onneksi oppilas oli motivoitunut,-”

5.2 Koulutukselliset tasa-arvokokemukset etäkoulun aikana keväällä 2020

Tasa-arvoa käsittelevään osioon kuului yksi strukturoitu kysymys ja kaksi avointa kysymystä. Avoimien kysymysten vastaukset teemoittelin, kuten etäkoulun järjestämistä koskevat avoimet vastauksetkin. Tasa-arvo kysymysten vastaukset olivat monipuolisempia ja tältä pohjalta niistä nousi yksityiskohtaisempia asioita esiteltäväksi tulososiossa.

5.2.1 Tasa-arvoa lisänneet asiat huoltajien kokemuksen mukaan

Strukturoidussa kysymyksessä pyydettiin arvioimaan, asteikolla 1–5, miten kuvattu asia katsottiin vaikuttavan myönteisesti tasa-arvoon yleisellä tasolla. (Ks. taulukko 4) Kolme eniten merkitystä saaneet asiat olivat *selkeä tiedonkulku, kotitaloudessa olevien yhteyksien riittäminen ja sopiminen etäkouluun, sekä oppilaiden yksilöllisen tuen tarpeen huomioiminen*. Avoimissa kysymyksissä eniten esille nousi laitteiden lainaaminen ja kouluruoka (Ks. kuvio 3.), mutta tässä listassa ne sijoittuivat keskivaiheille. Vanhempain barometrissä sekä ylä- että alakoulun osalta vanhempien suurin toive omaksi osallistumiseksi koulun toimintaan oli tiedon saaminen koulun arjesta (Suomen vanhempainliitto, 2018). Myös tässä aineistossa tiedon saanti nousi tärkeimmäksi asiaksi vanhempien mielestä.

Tässä kysymyksessä vähiten arvoa tasa-arvon kannalta saivat: kuljetukset eivät vaikuta oppilaan päivän pituuteen, maahanmuuttajatausta ja huoltajan oma koulutustausta. Näiden ajateltiin vaikuttavan vähiten myönteisesti. Kansainvälisissä tutkimuksissa nousee esille huoltajien sosioekonominen tausta lasten koulutukseen vaikuttavana tekijänä. Huoltajan koulutuksella ei ole suoraa yhteyttä perheen sosioekonomiseen tilanteeseen, mutta antaa siitä viitteitä. Pensieron ja kumppaneiden (2020) tutkimuksessa nähdään eroja heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevien perheiden lapsien ja paremmassa asemassa olevien perheiden lapsien välillä. Erot näkyvät lasten loppuun suoritetuissa koulutehtävien määrässä ja huoltajan kyvyssä avustaa lasta koulutehtävissä (Pensiero ym., 2020).

Taulukko 4. Huoltajien mielestä yleisesti tasa-arvoon myönteisesti vaikuttavat tekijät.

| | 1=Vaikuttaa hyvin vähän tai ei ollenkaan. | 2 | 3 | 4 | 5=Vaikuttaa erittäin paljon. | Ka. | Mediaani |
|---|---|-------|-------|--------|------------------------------|-----|----------|
| Kunnan järjestämä ruoka etäkoululaisille (ruokaraha, ruuan jakelu tms.) | 3,6 % | 0,0 % | 3,6 % | 25,0 % | 67,8 % | 4,5 | 5,0 |

| | | | | | | | |
|---|--------|--------|--------|--------|--------|-----|-----|
| Mahdollisuus lainata etäkouluun soveltuvia laitteita koululta | 7,1 % | 0,0 % | 10,7 % | 14,3 % | 67,9 % | 4,4 | 5,0 |
| Opettajan/opettajien monipuoliset tavat toteuttaa opiskelua. | 0,0 % | 3,6 % | 17,8 % | 17,9 % | 60,7 % | 4,4 | 5,0 |
| Opettajan/opettajien selkeät käytänteet opetuksen toteuttamisessa. | 0,0 % | 3,6 % | 3,6 % | 17,8 % | 75,0 % | 4,6 | 5,0 |
| Mahdollisuus lähi-opetukseen. | 0,0 % | 7,1 % | 14,3 % | 39,3 % | 39,3 % | 4,1 | 4,0 |
| Oppilaan yksilöllinen tuentarpeen huomioiminen. | 0,0 % | 0,0 % | 7,1 % | 17,9 % | 75,0 % | 4,7 | 5,0 |
| Erityisopettajan tuki etäkouluaikana. | 3,6 % | 0,0 % | 7,1 % | 21,4 % | 67,9 % | 4,5 | 5,0 |
| Selkeä tiedonkulku. | 0,0 % | 3,6 % | 0,0 % | 10,7 % | 85,7 % | 4,8 | 5,0 |
| Oppilaiden vastuuttaminen oppimisestaan. | 7,2 % | 7,1 % | 21,4 % | 25,0 % | 36,3 % | 3,8 | 4,0 |
| Opettajan/opettajien oppilaantuntemus. | 0,0 % | 3,6 % | 3,6 % | 17,8 % | 75,0 % | 4,6 | 5,0 |
| Opettajien teknologinen osaaminen. | 3,6 % | 0,0 % | 3,6 % | 28,5 % | 64,3 % | 4,5 | 5,0 |
| Perheen teknologinen osaaminen | 0,0 % | 0,0 % | 14,3 % | 35,7 % | 50,0 % | 4,4 | 4,5 |
| Kotitaloudessa olevien laitteiden soveltuminen etäkouluun. | 0,0 % | 3,6 % | 7,1 % | 25,0 % | 64,3 % | 4,5 | 5,0 |
| Kotitaloudessa olevien yhteyksien riittäminen ja soveltuminen etäkouluun. | 0,0 % | 0,0 % | 3,6 % | 17,8 % | 78,6 % | 4,8 | 5,0 |
| Kontaktin vähäisyys ikätov- ereihin. | 0,0 % | 0,0 % | 32,2 % | 28,6 % | 32,1 % | 3,8 | 4,0 |
| Huoltajan/huoltajien etätyö poikkeusolojen aikana | 7,1 % | 0,0 % | 32,2 % | 28,6 % | 32,1 % | 3,5 | 4,0 |
| Kuljetukset eivät vaikuta oppilaan päivän pituuteen. | 22,2 % | 11,1 % | 22,2 % | 11,1 % | 33,4 % | 3,2 | 3,0 |
| Maahanmuuttajatausta | 17,9 % | 7,1 % | 32,1 % | 17,9 % | 25,0 % | 3,3 | 3,0 |
| Huoltajan oma koulu- tustausta. | 3,6 % | 14,3 % | 42,8 % | 17,9 % | 21,4 % | 3,4 | 3,0 |
| Oppilaan oma kyky | 3,6 % | 3,6 % | 17,8 % | 28,6 % | 46,4 % | 4,0 | 4,0 |

| | | | | | | | |
|---|-------|-------|--------|--------|--------|-----|-----|
| rytmittää etäkoulupäivää. | | % | % | % | | | |
| Huoltajan/huoltajien työskentely normaalisti poikkeusolojen aikana. | 3,7 % | 3,7 % | 44,5 % | 11,1 % | 37,0 % | 3,7 | 3,0 |

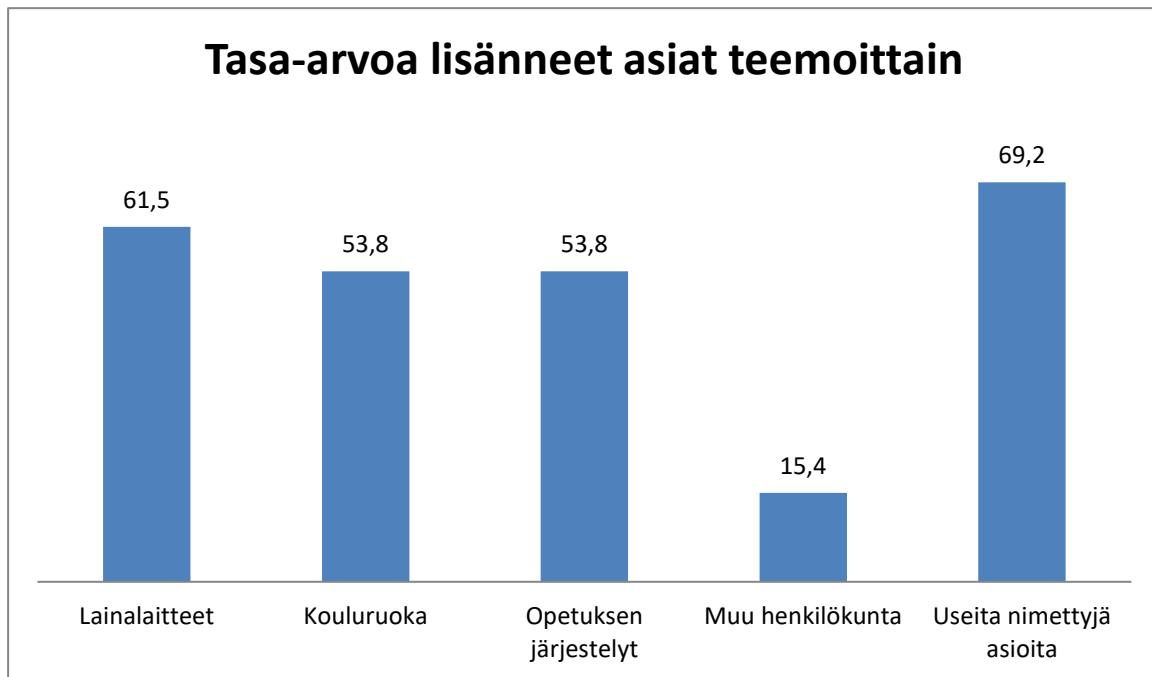
Avoimeen kysymykseen: Kerro oman kokemuksesi perusteella, mitkä asiat poikkeusolojen aikana järjestetyssä opetuksessa paransivat tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, sain 14 vastausta. Eniten tasa-arvoa lisäävänä asiana kuvattiin mahdollisuus lainata laitteita tarvittaessa. Toisena esille nostettiin kouluruoka, joka järjestettiin erimuodossa Meri-Lapin kunnissa. Puolet vastanneista kuvasi jotain opetuksen järjestämiseen liittyvää lisänneen tasa-arvoa. Sekin tosi asia, että opetusta järjestettiin kaikille, nostettiin esille. Sunin ja Chenin (2016) tutkimuksessa laadukkaalle etäopetukselle pidetään tunnuspiirteinä yhteisöllisyyden luomista etäopiskeluryhmälle (Sun & Chen, 2016). Tällaisesta oppilaiden keskinäisestä kommunikoinnista oli yksi viittaus tutkimukseni aineistossa.

V4: ”- Aamu meetit oli tärkeitä motivaation ja luokkahengen ylläpidossa.-”

Esimerkkejä opetuksen järjestämiseen liittyneistä tasa-arvoa edistäneistä vastauksista.

V2: ” Opetuksen selkeys ja perusasioihin keskittyminen. Rutiinit.-”

V6: ” Opettajien, oppilaiden ja vanhempien yhteistyö”

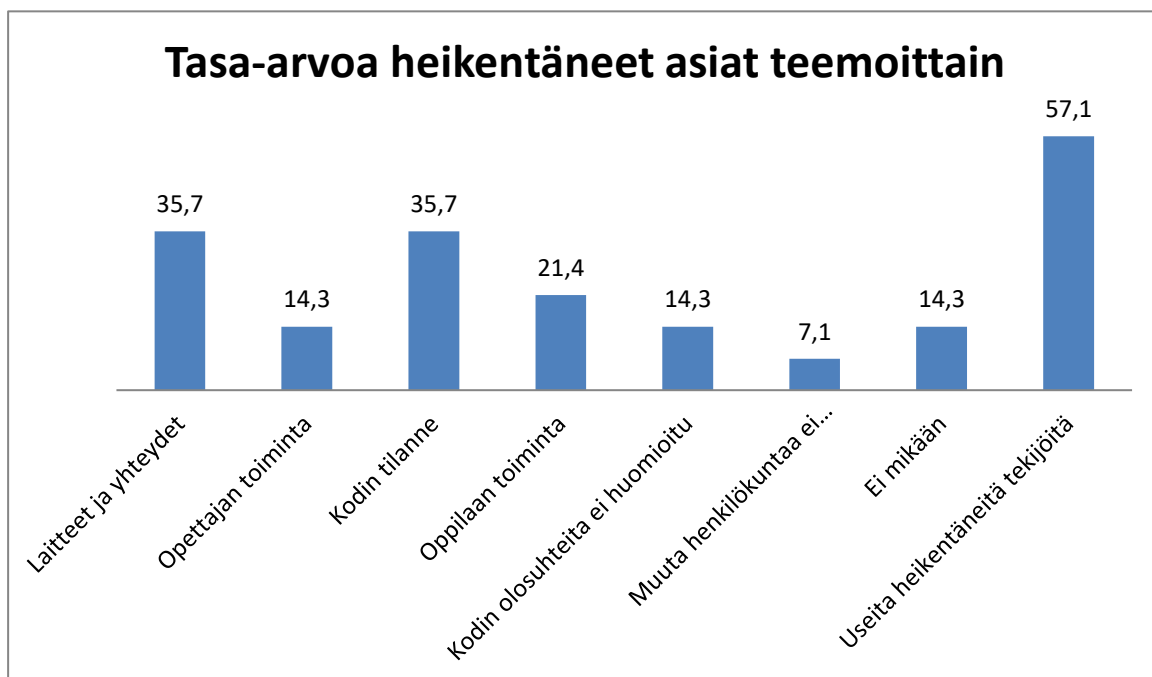


Kuvio 3. Huoltajien kokemus tasa-arvoon myönteisesti vaikuttaneista asioista teemoittain.

Ahtiainen ja muiden raportissa huoltajista 63 % ilmoittaa, että koulu tai kunta on järjestänyt mahdollisuuden noutaa lämpimän aterian päivässä ja 57 % vastaajista ilmoittaa, että koulu tai kunta on järjestänyt ruokakassin hakemisen säännöllisin väliajoin. Ruokakassin hakemisen oli hyödyntänyt 50 % vastaajista, mutta lämpimän ruuan on noutanut 32 % vastaajista (Ahtiainen ym., 2020). Minun tutkimukseni aineistossa ei tarkemmin kysytty ovatko perheet ottaneet vastaan tarjottua ravintoetua, mutta vastaajat pitivät sitä omalta kohdaltaan merkittävänä tasa-arvoa lisäävänä tekijänä.

5.2.2 Tasa-arvoa heikentäneet asiat huoltajien kokemuksen mukaan

Tämän tutkimuksen aineisto sisältää 14 kuvausta tasa-arvoa vähentävistä tekijöistä. Yleisesti ottaen tasa-arvoa heikentäneitä asioita kuvattiin monipuolisemmin, kuin tasa-arvoa lisänneitä asioita. Laitteet, yhteydet, oppimisalustat mainittiin epätasa-arvoa tuottaneiksi asioiksi 35 % vastanneista. Saman verran ilmaistiin epätasa-arvoa lisänneen perheen vaihtelevat tilanteet tai resurssit. Oppilaan omat valmiudet ja kyvyt kuvattiin muutamaan kertaan samoin, kun koulun kyvyttömyys ottaa perheen erilaiset olosuhteet huomioon. Tuen puutteita tuli kuvatuksi etäopetuksen järjestämisen yhteydessä, mutta tasa-arvoa vähentäväksi tekijäksi se kuvattiin vain yhdessä vastauksessa. Tuen puute on tulkittavissa tasa-arvoa heikentäväksi tekijäksi. Kaksi vastaajaa kuvasi, etteivät heidän tilanteessaan mikään vaikuttanut tasa-arvoa alentavasti. Yli puolet tähän kysymykseen vastaajista kertovat useammasta, kuin yhdestä tasa-arvoa heikentäneestä tekijästä. Kuviossa 4 on aineiston teemoittelun mukaisesti jaotellut vastauksissa esille nostetut asiat.



Kuvio 4. Huoltajien kokemus tasa-arvoon heikentävästi vaikuttaneista asioista teemoittain.

Esimerkkejä vastauksista, joissa kuvataan kodin olosuhteita tai koulun kyvyttömyyttä ottaa perheen tilanne huomioon.

V3: ”Opettajan hyvä etäopetus, koululta saatavat laitteet,-”

V5: ”Kaikilla vanhemmilla ei ole mahdollista tai kykyä auttaa lapsiaan oppimaan.”

V12: ”Oletus että kaikkien kotona on kaikki tarvikkeisto käytössä esim kotitalous tunneille.-”

Tutkimukseni aineisto ei anna viitteitä isosta tasa-arvon laskusta Meri-Lapin alueella. Mutta aineistossa nousee esille sama teema, kuin muissakin tutkimuksissa: kotien erilaisuus. Perheiden vaihtelevat tilanteet ja resurssit vastata poikkeusolojen tuomiin haasteisiin. Tässä aineistossa valtaosa huoltajista jatkoivat työssä käyntiä normaalisti poikkeusoloista huolimatta. Käytännössä tämä vaikuttaa myönteisesti ja perheen toimeentuloon, siten ettei toimeentulo heikkene tai vaarannu. Työssä käyvillä huoltajilla on kuitenkin vähemmän mahdollisuuksia ajallisesti auttaa lasta mahdollisissa ongelma tilanteissa.

5.3 Etäopetuksen kehittäminen

Tapaustutkimuksen päämäärä on usein lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta (Laine, Bamberg & Jokinen, 2015). Haluan tässä vielä tuoda esille aineiston avoimissa vastauksissa esille tulleita parannusehdotuksia ja annetta kritiikkiä, jotta olisi mahdollista hahmottaa millaisia toimia vastaavassa tilanteessa toivotaan. Valtaosaltaan vastaajat olivat tyytyväisiä järjestelyihin.

Ohjaajat ja erityisopettajat toivotaan paremmin saataville kaikille oppilaille. Tästä mahdollisuudesta oli positiivistakin palautetta, kun nämä tahot olivat olleet oppilaan käytettävissä. Tornion tilanteesta tällä hetkellä tiedän, että ohjaajia ei tulnaisi lomauttamaan mahdollisen etäopetuksen aikana, kuten keväällä suurimmalle osalle tehtiin. Opettajien toive on sama huoltajien kanssa. Ohjaajien apu ja tuki on aivan yhtä tärkeää etäopetuksessa, kuin lähiopetuksessakin.

Laitteiden lainaaminen nimettiin tärkeimmäksi tukevaksi tekijäksi ja näin se varmasti onkin. Opetuksen järjestäjien on jatkoa ajatellen syytä varautua lainattavien laitteiden määrän lisäämiseen, jos uusia vastaavan laajuisia etäopetusjaksoja tulee. Toimivat ja ajanmukaiset laitteet ovat toimivan etäopetuksen edellytys. Mielestäni myös yhteyksien järjestäminen koulun puolesta olisi syytä pistää harkintaan. Sosiaalitoimi tulee joissain tapauksissa vastaan, jos perhe etäopetuksen takia, joutuu päivittämään yhteyksiään, mutta kaikille sekään ei ole yksiselitteinen ratkaisu.

Etäyhteyden säännöllisyys oli toinen keskeinen toive opetuksen järjestelyjen osalta. Etäopetus muuttuu herkästi kotiopetuksiksi jos opettaja ei ole yhteydessä oppilaisiin (Simonson, 2019, 3). Osassa alueita etäyhteyden pitäminen tuli selväksi velvoitteeksi jo kevään 2020 aikana. Opettajien kokemus karttui tämän osalta paljon ja uskon, että jos uudelleen Meri-Lapissa

päädytään etäopetukseen, opettajilla on matalampi kynnys ottaa yhteydet käyttöön. Norjalaisessa tutkimuksessa oppilaat kertoivat saaneensa normaalia enemmän kirjallista palautetta. En usko kirjallisen palautteen sinällään olevan huono asia, mutta tässä Norjalaisessa tutkimuksessa esille tuotu oppimisvaje on (Mælen ym., 2021). Minun tutkimuksessa ei olutkaan tarkoitusta selvittää oppimismenestystä se tai oppimisen vaje tulee esille useassa tutkimuksessa ja se on suomessakin otettava huomioon.

Opetuksen järjestäjälle nousi esille myös toive selkeistä ohjeista käytössä olevista oppimisalustoista ja sovelluksista. Joissain perheissä koettiin sekavat ja vaihtelevat käytännöt hankaliksi. Toisaalta vaihtoehdot mahdollistavat erilaisten perheiden huomioinnin ja kaikki voivat valita itselleen sopivimman palautus- tai osallistumisvaihtoehdon. Selkeys tiedonkulussa ja kaikessa muussakin toiminnassa on silti ensisijaisen tärkeää.

Suurin ilmoitettu huoli oli odotetusti perhetilanteiden vaikutukset oppilaiden mahdollisuuksiin ja mahdollisuuteen saada päivittäistä aikuisen tukea etäopetuksen haasteisiin. Tämä on se sama haaste, jonka Suomi on koulutuspolitiikallaan onnistunut lähes hävittämään, mutta etäopetus antaa tälle aivan uuden perspektiivin. Miten opettaja voi huomioida perhetaustoja, kun opetus toteutuu juuri siellä mihin pitäisi vaikuttaa? Yksi tapa on toimia aktiivisesti ja tiiviisti oppilashuollon ja huoltajien kanssa yhteistyössä. Näin on mahdollista perheelle ja oppilaalle kaikki se tuki, minkä perhe ja oppilas siinä tilanteessa tarvitsevat. Oppilashuollon saatavuus ei tullut esille tässä näytteessä, mutta sen voidaan oikeutetusti katsoa olevan tasa-arvo kysymys, jos se on toisille saatavilla helposti ja toisille ei. Ja kuten todettua se on erittäin merkityksellisessä asemassa perhetaustojen tasoittajana.

6. Pohdinta

Kevään 2020 etäkoulu oli Suomessa peruskouluasteella tässä mittakaavassa ainutlaatuinen tilanne. Koronapandemiaa ei ole saatu laantumaan edelleenkään, virusmutaatiot vaikeuttavat tilanteen rauhoittumista. Suomen tautitilanne vaihtelee ja aluehallintoviraston päätöksillä on voitu sulkea yksittäisiä kouluja tai tietyn alueen koulut syksyn 2020 ja kevään 2021 aikana. Tämänhetkisisissä ohjeissa 1–3-luokkien oppilaat, erityisen tuen päätöksen oppilaat ja pidennetyt oppivelvollisuuden oppilaat sekä valmentavassa opetuksessa olevat oppilaat jätetään etäopetuksen ulkopuolelle, vaikka tautitilanne muuten edellyttäisi etäopetukseen siirtymistä (OPH, 2020; Perusopetuslaki 2020/1191). Terveysviranomaisen määräämää karanteenia on kuitenkin noudatettava. Opetushallituksen ohjeen mukaan yleinen suositus tällä hetkellä etäopetukseen liittyen on yhdistelmämalli, jossa vuorotellaan opetusryhmiä lähiopetuksessa ja etäopetuksessa esimerkiksi viikoittain, kuitenkin niin että etäopetusta tulisi mahdollisimman vähän ja syrjäytymisvaarassa olevat oppilaat ohjataan lähiopetukseen (OPH, 2020).

Kevään 2020 aikana osa oppilaista osallistui lähiopetukseen. Nämä lähiopetuksessa jatkaaneet oppilaat ovat saattaneet kohdata uudessa tilanteessa erilaista kohtelua, ja järjestelyihin on liittynyt monenlaisia rajoituksia, joten myös heidän kokemaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta olisi hyvä kartoittaa. Kyselyni on kohdennettu huoltajille, joten tähän kokemukseen en päässyt tässä yhteydessä käsiksi. Kyselylomakkeessa en ottanut esille millään tavalla oppikirjoja, vaan keskityn digitaalisiin laitteisiin ja yhteyksiin. Laadukkaat oppimateriaalit, sekä painetut että digitaaliset, ovat merkittävässä asemassa oppimisen tukena (Mikkilä-Erdmann, 2017). Miten ja mitä oppimateriaaleja etäopetusaikana käytettiin, olisi voinut tämän tutkimuksen sisälläkin käsitellä, mutta saatu aineisto rajasi sen lopulta pois tutkimuksesta.

Tutkimusaineistoni on pieni, mutta sen perusteella kokemus etäkoulusta ja opetuksen järjestämisestä oli myönteinen, toisin kuin laajassa eurooppalaistutkimuksessa (Thorell ym. 2020). Vastauksissa oli kritiikkiä jonkin verran, mutta ei mitenkään keskitetysti mihinkään asiaan. Johtuuko tämä myönteisyys suomalaisen koulutuksen arvostamisesta vai laajalle levittäytyneestä digitalisaatiosta? Koulutuksen arvostus ja digitalisaatio ovat molemmat merkityksellisiä asioita, oikeastaan jopa arvoja suomalaisessa kulttuurissa. Opettajien ammattiliiton teettämän tutkimuksen mukaan opettajien työn mielikuvaa vastaajien mielestä heikentää sosiaalinen media ja iltapäivälehdet, mutta yli 90 % vastaajista piti opettajan työtä

tärkeänä (Opetusalojen ammattijärjestö, 2021). Opettajiin luotetaan. Nopeat ja helposti saatavilla olevat nettiyhteydet ovat Suomessa itsestäänselvyys (SVT, 2020a). Omasta puhelimesta alaikäisillä tai siitä minkälainen puhelin alaikäisellä on käytössä, ei löytynyt selkeää tutkimusta. Laitteena se vaikuttaa olevan yleinen pienilläkin oppilailla. Tätä tukee myös tämä suppean aineisto, jonka vastaajilla laitteet eivät tuottaneet ylitsepääsemättömiä ongelmia etäkoulun aikana.

Tasa-arvon tason säilyttämiseksi Meri-Lapin kunnissa tehtiin toimenpiteitä ruokailun ja lainattaviin laitteisiin liittyen. Perheiden vaihteleviin olosuhteisiin opettaja ei pysty vaikuttamaan kovinkaan konkreettisesti. Kuten monessa muussakin haastavassa tilanteessa, tärkeää on oppilaan ja perheen tuntemus sekä kodin ja koulun yhteistyö. Oppimisen tuki kuuluu kaikille oppilaille tilanteesta huolimatta ja uskon, että opettajat ovat valtaosaltaan muokanneet kevään aikana oman opettamistyylinsä perheille ja käytössä oleville välineille sopivaksi.

Opettajat jäävät kaipaamaan koulutuksen jälkeen monia asioita ja etäkoulu on sellainen, johon kukaan ei ole saanut koulutusta opintojensa aikana. Itse olen äärettömän tyytyväinen, että sain osallistua opettajana tähän poikkeukselliseen tilanteeseen, vaikka se kohdallani tarkoitti käytännössä täysin vieraan oppilasryhmän opettamista etänä. Kokemuksena etäkoulu oli erittäin hyödyllinen. Lasten tiedetään suhtautuvan uuteen ja haastavaan tilanteeseen itsetuntoa alentavasti (Wigfield, Eccles, Mac Iver, Reuman & Midgley, 1991). Opettajan positiivinen vuorovaikutus oppilaan kanssa nostattaa oppilaan koulutuksellista ja sosiaalista itseluottamusta. Vanhempien on myös mahdollista nostattaa lapsen itseluottamusta koulutuksen haastavissa vaiheissa (Whitby, Lord, O'Donnell & Grayson, 2006). Etäkoulu on monelle lapselle uusi ja haastava tilanne, jatkossa olisi varmasti hyödyllistä olla tietoinen opettajan mahdollisuuksista myönteiseen vaikutukseen sekä ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen merkitykseen etäopintojen aikana. Tämä jäi itselläni etäopetuksessa huomiotta, että oppilaat tarvitsevat keskinäistä kommunikaatiota.

Thorell ja kumppanit (2020) nostaa esille, että on varauduttava myös koronapandemian ja koulusulkujen mahdollisiin pidempiaikaisiin negatiivisiin vaikutuksiin (Thorell ym., 2020). Oppimisvaje on yksi eniten näkyvillä ollut seuraus, mutta pahimmat skenaariot maailmanlaajuisesti puhuvat valtavista koulupudokkaiden määrästä, joiden taloudelliset merkitykset ovat miljoonissa (Azevedo ym., 2020). Suomessa uudella oppivelvollisuusiän nostolla voidaan toivoa olevan tälle oppimisvajeelle ennaltaehkäisevä vaikutus.

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Puurosen mukaan on tärkeää, että tutkijan on mahdollista erottaa itsensä tutkittavasta asiasta. Tämän voi toteuttaa esimerkiksi reflektoimalla omaa kokemustaan tutkimuksen kohteesta (Puuronen, 2015). Tapaustutkimuksen kritiikki kohdentuu kysymyksiin tutkijan subjektiivisuudesta sekä tutkimuksen yleistettävyydestä (Saarela-Kinnunen & Eskola, 2015). Tutkimusaihe tulee lähelle omaa kokemusmaailmaa ja tutkimuksen aikana tapahtuva refleksiivisyys on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta. Oma kokemus lisää oletuksia tutkittavasta aiheesta ja on tärkeää selventää omaa asemaa tutkimukseen nähden läpi koko tutkielman. Tutkimusasetelmassani ei suoranaisesti ole mitään eettisesti mietittyä asiaa. Tutkimuksen eettisyyttä on kuitenkin syytä aina pohtia. Vastajat ovat olleet aikuisia ja kyselyyn on saanut vastata halutessaan. Vastajien on ollut mahdollista pysyä anonyyminä ja jättää vastaamatta kysymyksiin, joihin eivät halua vastata. En tässä asetelmassa näe merkittäviä eettisiä haasteita. Tutkijan ei ole mahdollista kyselytutkimuksessa tietää, miten sensitiiviseksi vastaaja aiheen kokee. Kyselyssä kysytään omakohtaisia kokemuksia ja ne voivat olla, jossain tapauksissa arkoja asioita, kun kuvataan omaa kokemustaan. Tässä muodossa toteutettu kyselytutkimus mahdollistaa nimettömänä pysymisen. Minun tutkijana täytyi pitää huoli, ettei vastaajia ole mahdollista yksilöidä tai tunnistaa henkilökohtaisia tilanteita tuloksia auki kirjoittaessani.

Tutkimusta suunnitellessani mietin erilaisia vaihtoehtoja, millaisia vastauksia voisin saada. Oletin, että saisin vastauksia monilapsisista perheistä, joille laitteiden riittävyys olisi tuottanut isoja ongelmia. Oletin, että osalle perheistä laitteiden ja ohjelmien käyttöön liittyisi rajoituksia, jotka mahdollisesti lisääisivät opetuksen haastetta. Pohdin sitä, millaiset perheiden haasteet nousisivat esille tasa-arvo osiossa ja onko niihin pystytty opetuksen järjestäjän puolesta vastaamaan? Itse en velvoittanut oppilaita olemaan päivittäin Meet-yhteydessä tiettyinä aikoina, koska en tiennyt, millaiset resurssit kullakin perheellä oli käytössään. Kevään aikana Meet-yhteydet muodostuivat päivittäisiksi vuorotellen kielten opettajan kanssa ja vaihtoehtoisia aikoja osallistua Meet:iin oli kolme, jotta oppilas pystyi valitsemaan heidän kannaltaan sopivimman ajankohdan.

Käyttämässäni aineistonkeruumenetelmässä on valmiiksi olemassa virheen mahdollisuus. Esimerkiksi kyselyyn on voinut vastata henkilö, jolla ei ole kokemusta tutkittavasta asiasta. Alkula, Pöntinen ja Ylöstalo tuovat esille, että kyselytutkimuksissa on lähtökohtaisesti virheen mahdollisuus ja mahdollisen virheen suuruus riippuu kysymyksen luonteesta. He

luokittelevat, että luotettavimmat vastaukset saadaan kysymyksiin tosiasioista ja vähiten luotettavat mielipide- ja asennekysymyksistä (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo, 1995, 121–122). Etäkoulun järjestämistä koskevat kysymykset voidaan tällä perusteella ajatella luotettaviksi, koska ne koskevat todellista tapahtunutta. Tasa-arvokysymyksiä voidaan pitää hieman epäluotettavampina, koska ovat pohjimmiltaan mielipiteitä, mutta pohjaavat vastaajan omaan kokemukseen. Vaikka kyselyyn on voinut vastata kuka tahansa linkin nähnyt henkilö, mielestäni vastaukset ovat kauttaaltaan sen kaltaisia, että vastaajat ovat olleet kyselyn kohderyhmää, joten en näe tämän tuovan tutkimuksen luotettavuuteen ongelmia. Tutkimuksen läpinäkyvyys ja vaiheiden tarkka kuvaaminen mahdollistaa lukijalle omien johtopäätelmien tekemisen (Laine, Bamberg & Jokinen, 2015). Tähän olen pyrkinyt tutkielman erivaiheissa.

Lähteet

- Ahola-Launonen, J. (2018). Oikeudenmukaisuuden vastuun jakaminen. Teoksessa M. Häyry, T. Takala ja J. Ahola-Launonen (toim.), *Oikeudenmukaisuuden ongelma.* (s. 222–232) Helsinki: Gaudeamus.
- Ahonen, S. (2003). *Yhteinen koulu - tasa-arvoa vai tasapäisyyttä?* Tampere: Vastapaino.
- Ahtiainen, R., Asikainen, M., Heikonen, L., Heinonen, N., Hotulainen, R., Lindfors, E.,... Vainikainen, M-P. (2020). *Koulunkäynti, opetus ja hyvinvointi kouluyhteisössä koronaepidemian aikana: Ensitulokset.* Haettu osoitteesta https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/141903720/Raportti_ensituloksista_elokuu_2020.pdf
- Alasuutari, P. (2001). *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen.* Helsinki: Gaudeamus.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. (1995). *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät.* Helsinki: WSOY
- Azevedo, J. P., Hasan, A., Goldemberg, D., Iqbal S. A. & Geven, K. (2020). *Simulating the Potential Impacts of COVID-19 School Closures on Schooling and Learning Outcomes: a Set of Global Estimates.* Haettu osoitteesta <http://pubdocs.worldbank.org/en/798061592482682799/covid-and-education-June17-r6.pdf>
- Bernelius, V. & Huilla, H. (2021). *Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet.* Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7 Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162857/VN_2021_7.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Eriksson, P. & Koistinen, K. (2014). *Monenlainen tapaustutkimus.* Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. Haettu osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153032>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2003). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino.
- Eskonen, H., de Fresnes, T. & Pietarinen, E. (2020). *Peruskoulun pitäisi taata samat lähtökohdat köyhien ja varakkaiden lapsille, mutta repikö korona tasa-arvon kappaleiksi?* Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11394459>

- Gross, B. & Opalka, A. (2020). *Too Many Schools Leave Learning to Chance During the Pandemic*. Haettu osoitteesta https://www.crpe.org/sites/default/files/final_national_sample_brief_2020.pdf
- Helkama, K. (2015). *Suomalaisten arvot Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Herne, K. (2018). Oikeudenmukaisuus filosofisena käsitteenä. Teoksessa M. Häyry, T. Takala ja J. Ahola-Launonen (toim.), *Oikeudenmukaisuuden ongelma*. (s. 197–207) Helsinki: Gaudeamus.
- Hietikko, P., Ilves, V. ja Salo, J. (2016). *Askelmerkit digiloikkaan*. OAJ:n julkaisuja 3:2016, Helsinki. Haettu osoitteesta <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/julkaisut/2016/oajn-askelmerkit-digiloikkaan/>
- Hirvonen, S. (29.4.2020). *Lapsiasiavaltuutettu huolissaan lapsista, jotka eivät pääse kouluun pakoon huonoja kotioloja: "Neljästä viiteen kuukautta tällaisissa oloissa on jo erittäin vaurioittava"*. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11328168>
- Holli, A. M. (2002). Suomalaisen tasa-arvopolitiikan haasteet. Teoksessa A. M. Holli, T. Saarikoski & E. Sana (toim.), *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. (s. 12–30) Helsinki: WSOY
- Högbacka, R. & Aaltonen, S. (2015). Refleksiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa S. Aaltonen & R. Högbacka (toim.), *Umpikujasta oivallukseen Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa* (s. 9–31). Tampere: University Press.
- Ilmarinen, V. & Koskela, K. (2015). *Digitalisaatio yritysjohdon käsikirja*. Helsinki: Talentum.
- Kairiene, B. & Sprindziunas, A. (2016). Social Equality as Groundwork for Sustainable Schooling: The Free Lunch Issue. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, vol. 18(1), 127–139
- Kankaanranta, M., Palonen, T., Kejonen, T. & Ärje, J. (2011). Tieto- ja viestintätekniiikan merkitys ja käyttömahdollisuudet koulun arjessa. Teoksessa M. Kankaanranta (toim.), *Opetusteknologia koulun arjessa* (s. 47–73). Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuskeskus. Haettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37468/978-951-39-4198-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kantola, J., Nousiainen, K. & Saari, M. (2012). Johdanto Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.), *Tasa-arvo toisin nähtynä Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. (s. 7–27). Helsinki: Gaudeamus.

- Kokkonen, Y. & Myöhänen, U. (11.3.2020). *WHO: Koronavirusepidemia on muuttunut pandemiaksi*. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11252573>
- Lahtinen, N. (2011). *Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. (2015). Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen taito* (3. painos.) (s. 9–38). Helsinki: Gaudeamus.
- Launonen, L. & Pulkkinen, L. (2004). Koulun arvoperusta. Teoksessa L. Launonen & L. Pulkkinen (toim.), *Koulu kasvuyhteisönä -kohti uutta toimintakulttuuria*. (s. 13–26). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lindström, A. (1996). Tasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet suomalaisen peruskoulun tavoitteeksi. Teoksessa R. Jakku-Sihvonen, A. Lindström & S. Lipsanen (toim.), *Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa?* (s. 7–35). Helsinki: Opetushallitus.
- Marttala, K. (30.3.2020). *Kouluruokailun järjestäminen vaihtelee Meri-Lapissa*. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11281937>
- McCoy, S., Maître, B., Watson, D. & Banks J. (2016). The role of parental expectations in understanding social and academic well-being among children with disabilities in Ireland. *European Journal of Special Need Education*, 31(4), 535–552. DOI:10.1080/08856257.2016.1199607
- Masino, L. & Hodapp, R. (1996). Parental Educational Expectations for Adolescents with Disabilities. *Exceptional children* 62(6), 515–523.
- Mikkilä-Erdmann, M. (2017). Digitaalisen oppimateriaalin mahdollisuudet. Teoksessa H. Savolainen, R. Vilkkonen & L. Vähäkylä (toim.), *Oppimisen tulevaisuus* (s. 17–26). Helsinki: Gaudeamus.
- Misukka, H. (2014). *Koulutuksen suurvalta tienhaarassa*. Helsinki: Kunnallissalan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 93. haettu osoitteesta <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2014/03/Koulutuksen-suurvalta-tienhaarassa.pdf>
- Morgan, H. (2020). Best Practices for Implementing Remote Learning during a Pandemic, *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 93(3), 135–141. DOI: 10.1080/00098655.2020.1751480
- Mælen, E. N., Gustavsen A. M., Stranger-Johannessen, E. & Nordahl, T. (2021). Norwegian students' experiences of homeschooling during the COVID-19 pandemic, *European Journal of Special Needs Education*, 36(1) 5–19. <https://doi.org/10.1080/08856257.2021.1872843>

- Nousiainen, K. (2008). Yleinen oppi yhdenvertaisuudesta? Teoksessa S. Hurri (toim.) *Demokraattisen oikeuden ehdot*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Nousiainen, K. (2012) Käsitteellisiä välineitä tasa-arvon erittelyyn. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.), *Tasa-arvo toisin nähtynä Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen*. (s. 31–56) Helsinki: Gaudeamus.
- Opetusalojen ammattijärjestö. (23.4.2020). Tiedote OAJ:n kysely: Yksittäisillä oppijoilla vaikeuksia, opetus sujuu etänä pääosin hyvin. Haettu osoitteesta <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2020/koronavirus-kysely/>
- Opetusalojen ammattijärjestö. (11.3.2021). *Taloustutkimus: Kansa arvostaa opettajia - päättäjiltä kaivataan arvostusentekoja*. Haettu osoitteesta <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2021/taloustutkimus-oaj-kansalaiskysely-arvostus/>
- Opetushallitus. (2016). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus. (2020). *Perusopetuksen järjestäminen 1.1.2021 alkaen*. Haettu osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-jarjestaminen-112021-alkaen#42aca77c>
- Opetus- ja kulttuuri ministeriö. (2020a). *Tiedote 140/2020* Haettu osoitteesta <https://minedu.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi>
- Opetus- ja kulttuuri ministeriö. (2020b). *Pienempien koululaisten lähiopetuksen järjestäminen poikkeusoloissa tarkentuu*. Haettu osoitteesta <https://minedu.fi/-/pienimpien-koululaisten-lahiopetuksen-jarjestaminen-poikkeusoloissa-tarkentuu>
- Opetus- ja kulttuuri ministeriö. (2020c). *Kuntakysely: Lähes puolet kunnista järjestää kouluruokailua kaikille halukkaille, käytännössä isoja eroja kuntien välillä*. Haettu osoitteesta <https://minedu.fi/-/kuntakysely-lahes-puolet-kunnista-jarjestaa-kouluruokailua-kaikille-halukkaille-kaytannoissa-isoja-eroja-kuntien-valilla>
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. (30.12.2013/1287). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=oppilas%20ja%20opiskelijahuolto>
- Parczewska, T. (2020). *Difficult situations and ways of coping with them in the experiences of parents homeschooling their children during the COVID-19 pandemic in Poland*.

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03004279.2020.1812689?needAccess=true>

- Peltol, T. (2015). Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) *Tapaustutkimuksen tait* (3. painos.) (s.111–129). Helsinki: Gaudeamus.
- Pensiero, N., Kelly, T. & Bokhove, C. (2020). *Learning inequalities during the Covid-19 pandemic: how families cope with home-schooling*. University of Southampton research report. [doi:10.5258/SOTON/P0025](https://doi.org/10.5258/SOTON/P0025).
- Perusopetuslaki (21.8.1998/628) (16.3.2003/477) (24.6.2010/642) (30.12.2020/1191)Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perusopetuslaki#L4P16>
- Pitkänen, K., Hievanen, R., Kirjavainen, T., Suortamo, M. & Lepola, L. (2017). *Valtiontalouden säästöjen vaikutukset sivistyksellisiin oikeuksiin*. Helsinki: Kansallisen koulutuksen arviointi keskus.
- Puuronen, V. (2015). Tutkijan ja tutkimuskohteen suhteesta sosiologiassa. Teoksessa T. Salonen, S. I. Sotasaari (toim.), *Ajatuksia tutkimukseen Metodisia lähtökohtia*. (s. 108–144) Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Pönkä, H. (24.6.2019). Facebookin käyttäjämäärä Suomessa – tänä vuonna lähtenyt jo 244 000. [blogisivu] Lehmätkin lentäis. Haettu osoitteesta <https://harto.wordpress.com/2019/06/24/facebookin-kayttajamaara-suomessa-tana-vuonna-lahtenyt-jo-244-000/>
- Reimers, F. M. (2021). In Search of a Twenty-First Century Education Renaissance after a Global Pandemic. Teoksessa F. M. Reimers (toim.), *Implementing Deeper Learning and 21st Century Education Reforms Building an Education Renaissance After a Global Pandemic*. (s. 1–38) Sveitsi: Springer.
- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. (2015). Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (s. 180–190). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sainio, M., Hämeenaho, P., Nurminen, T., Torppa, M. ja Poikkeus, A-M. (2020). *Hyvinvointi keskisuomalaisissa kouluissa henkilökunnan näkökulmasta poikkeusolon aikana 2020*.
- Savolainen, H. (2017). Loppusanat. Teoksessa H. Savolainen, R. Vilkkonen & L. Vähäkylä (toim.), *Oppimisen tulevaisuus* (s. 133–140). Helsinki: Gaudeamus.
- Shalberg, P. (2020). Will the pandemic change schools? *Journal of Professional Capital and Community* 5(3/4) 359–365 DOI 10.1108/JPCCC-05-2020-0026

- Simonson, M. (2019). *Distance Education: Definition and Glossary of Terms*, 4. painos
- Stone, C., Freeman, E., Dymont, J., Muir, T. & Milthorpe, N. (2019). Equal or Equitable? The Role of Flexibility Within Online Education. *Australian and International Journal of Rural Education* 29(2), 26–40
- Sun, A., & Chen, X. (2016). Online education and its effective practice: A research review. *Journal of Information Technology Education: Research*, 15, 157–190.
- Sunnari, V. (2007). Peruskoulutus globalisaation puristuksessa. Teoksessa E. Horttanainen & R. Salo (toim.) *Kunnat ja globalisaatio* (s. 126–136). Helsinki: Kuntaliitto.
- Suomen sosiaali ja terveys ry. (2020). *Sosiaalibarometri 2020*. Haettu osoitteesta <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/07/SOSTE-Sosiaalibarometri-2020.pdf>
- Suomen vanhempainliitto. (2018). *Vanhempien barometri 2018*. Haettu osoitteesta https://vanhempainliitto.fi/wp-content/uploads/2018/11/Vanhempien-Barometri-2018_raportti.pdf
- Suomen virallinen tilasto (2011): Väestön tieto- ja viestintätekniiikan käyttö [verkkojulkaisu]. 1. Internetyhteydet ja internetin käyttö . Helsinki: Tilastokeskus Haettu osoitteesta http://www.stat.fi/til/sutivi/2011/sutivi_2011_2011-11-02_kat_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (2020a): Väestön tieto- ja viestintätekniiikan käyttö [verkkojulkaisu]. Liitetaulukko 5. Kotitaloudessa internetyhteys 2020, %-osuus talouksista . Helsinki: Tilastokeskus Haettu osoitteesta http://www.stat.fi/til/sutivi/2020/sutivi_2020_2020-11-10_tau_005_fi.html
- Suomen virallinen tilasto. (2020b). Väestön tieto- ja viestintätekniiikan käyttö [verkkojulkaisu]. Liitetaulukko 8. *Kotitalouden käytössä olevia 3G/4G-liittymiä matkapuhelimeen 2020, %-osuus talouksista*. Helsinki: Tilastokeskus Haettu osoitteesta: http://www.stat.fi/til/sutivi/2020/sutivi_2020_2020-11-10_tau_008_fi.html
- Tanhua-Piiroinen, E., Kaarakainen S-S., Kaarakainen, M-T., Viteli, J., Syvänen, A. & Kivinen, A. (2019). *Digiajan peruskoulu* Haettu osoitteesta [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161383/6-2019-Digiajan%20peruskoulu .pdf](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161383/6-2019-Digiajan%20peruskoulu.pdf)
- Thorell, L. B., Skoglund, C., Giménez de la Peña, A., Baeyens, D., Fuermaier, A. B. M., Groom, M. J.,... Christiansen H. (2020). Parental experiences of homeschooling during the COVID-19 pandemic: differences between seven European countries and between children with and without mental health conditions. *European Child & Adolescent Psychiatry*. Sveitsi: Springer

- Tikkanen, J & Lempinen, S. (2018). Koulutuksen merkitys, koulutustoiveet ja koulutyytyväisyys - Vanhempien näkemyksiä koulusta ja koulutuksesta. Teoksessa H. Silvennoinen, M. Kalalahti & J. Varjo (toim.), *Koulutuksen lupaukset ja koulutususkot* : Kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen vuosikirja 2 . Kasvatusalan tutkimuksia, Nro 79 (s. 283–319) Helsinki: FERA Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Valli, R. (2018a). Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* [Adobe Digital Editions-versio]. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valli, R. (2018b). Vastausten tulkinta määrällisessä tutkimuksessa. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* [Adobe Digital Editions-versio]. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valli, R. ja Perkkilä, P. (2018). Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* [Adobe Digital Editions-versio]. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valmiuslaki (29.12.2011/1552) Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20111552?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=valmiuslaki>
- Valtioneuvosto. (2020). Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa. Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21.
- Whitby, K., Lord, P., O'Donnell, S. & Grayson, H. (2006). *Dip in performance and motivation: a purely English perception?* Haettu osoitteesta <https://studylib.net/doc/18195629/dips-in-performance-and-motivation>
- Wigfield, A., Eccles, J. S., Mac Iver, D., Reuman, D. A., & Midgley, C. (1991). Transitions during early adolescence: Changes in children's domain-specific self-perceptions and general self-esteem across the transition to junior high school. *Developmental Psychology*, 27(4), 552–565 <https://doi.org/10.1037/0012-1649.27.4.552>
- Yleisradio. (16.5.2018). Koulukone. Haettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10181489>

Liite 1

Kyselylomake

Olen luokanopettajaopiskelija ja teen pro gradu tutkielmaani aiheena etäkoulun opetusjärjestelyt ja koettu tasa-arvo etäkoulun toteutuksessa. Tutkimus on suunnattu peruskoululaisten huoltajille Meri-Lapin alueella. Jos olet huoltaja useammalle lapselle, ilmoita minkä ikäisen lapsen kokemuksiin vastauksesi perustuu. Jos perheessänne on toisistaan poikkeavia kokemuksia, olisin kiitollinen, jos jaksatte vastata kaikkien kokemusten pohjalta erikseen. Kyselyn alussa on taustatieto kysymyksiä vastaajasta ja lapsesta. Seuraavaksi kysytään etäkoulun käytännön toteutumisesta lapsen kohdalla. Lopuksi kyselyssä on huoltajan näkemys tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen vaikuttaneista asioista. Kysely on anonymi. Kunta- ja koulukohtaisia vastauksia käsitellään vain jos yksittäisiä vastaajia ei voida tunnistaa. Vastaan mielelläni mahdollisiin kysymyksiin tutkimukseeni liittyen. hanna.myllyla@student.oulu.fi Gradu ohjaajani Oulun yliopistossa on Anu Alanko.

1. Huoltajan kotikunta?

- Tornio
- Kemi
- Tervola
- Simo
- Keminmaa

2. Huoltajan ikä/huoltajien iät? Erittele vastaajan ikä.

3. Huoltajan koulutus?

- Peruskoulu
- Toisen asteen tutkinto
- Erikoisammattitutkinto
- Alempikorkeakoulututkinto
- Ylempikorkeakoulututkinto
- Muu, mikä?

4. Toisen samassa taloudessa asuvan huoltajan koulutus?

- Peruskoulu
- Toisen asteen tutkinto
- Erikoisammattitutkinto
- Alempikorkeakoulututkinto
- Ylempikorkeakoulututkinto
- Muu, mikä?
- Samassa taloudessa ei asu toista huoltajaa

5. Huoltajan ammatti / huoltajien ammatit? Erittele vastaajan ammatti

6. Kotitalouden vuositulo?

7. Kerro lyhyesti kotitaloutenne työtilanne poikkeusolojen aikana. (Etätyö, vuorotyö, sairausloma, lomautus, opiskelu tms.) Erittele vastaajan työtilanne poikkeusolojen aikana.

8. Arvio kotitaloutesi tilannetta ääripää väittämien perusteella.

- 1=Lapsella/lapsilla on useita harrastuksia./ 5=Lapsella/lapsilla ei ole yhtään harrastusta.
- 1=Kotitalouteni tarvitsee säännöllisesti sosiaalista tukea./ 5=Kotitalouteni ei ole tarvinnut sosiaalista tukea koskaan.
- 1=Minä tai samassa taloudessa asuva huoltaja käyttää mielenterveyspalveluja./ 5=Minä tai samassa taloudessa asuva huoltaja ei ole koskaan käyttänyt mielenterveyspalveluja.
- 1=En pidä koulutusta tärkeänä asiana./ 5=Pidän koulutusta erittäin tärkeänä asiana.

9. Minkä ikäinen lapsi / Minkä ikäiset lapset teillä on huollettavana? Ilmoita myös luokka-aste, jolla lapsi oli poikkeusolojen aikana.

10. Minkä ikäisen lapsen osalta vastaat kyselyyn?

11. Minkä koulun oppilas lapsi oli poikkeusolojen aikana?

12. Lapsi kuuluu kolmiportaisessa tuessa

- Yleiseen tukeen (Kaikki, jotka eivät kuulu kahteen muuhun ryhmään)
- Erityiseen tukeen
- Tehostettuun tukeen

13. Oppilaalla on maahanmuuttaja tausta

- Kyllä
- Ei

14. Arvioi lastasi ääripää väittämien pohjalta normaalissa koulunkäynti tilanteessa.

- 1= Lapsi ei ole motivoitunut koulun kävijä./ 5=Lapsi on erittäin motivoitunut koulunkävijä.
- 1=Lapsi menestyy koulussa heikosti./ 5. Lapsi menestyy koulussa kiitettävästi.
- 1=Lapsi tarvitsee päivittäin aikuisen tukea kotitehtävissä./ 5=Lapsi ei tarvitse aikuisen tukea kotitehtävissä juuri ollenkaan.
- 1=Lapsen sosiaaliset kontaktit tapahtuvat pääsääntöisesti koulussa./ 5=Lapsella on sosiaalisia kontakteja pääsääntöisesti koulun ulkopuolella.
- 1=Lapsi ei käytä teknologiaa koulun ulkopuolella/ 5=Lapsi käyttää teknologiaa monipuolisesti koulun ulkopuolella.

15. Lapsi osallistui

- Pelkästään etäopetukseen
- Pelkästään lähiopetukseen
- Sekä lähi- että etäopetukseen

Jos tässä kysymyksessä vastasi ”pelkästään etäopetukseen” kysymykset 16–20 piilotettiin. Muille kysely jatkui kaikilla kysymyksillä.

16. Merkitse kaikki tiedossasi olevat sovellukset ja alustat etäkoulun aikana.

- Wilma
- Pedanet
- Googlen palvelut
- Microsoft o365 palvelut
- Whatsapp
- Messenger
- puhelu
- tekstiviesti
- SanomaPro
- Bingel
- Arttu-sovellus
- Otso-sovellus
- Otava oppilaan maailma
- Celia-äänikirjat
- muita

17. Mitä laitteita, välineitä, ohjelmistoja ja yhteyksiä etäopetus edellytti?

18. Aiheuttiko etäopetukseen välttämättömien laitteiden ja yhteyksien puuttuminen tai vähäisyys ongelmia kotitaloudessanne? Saatiinko ongelmat ratkaistua? Miten? (Voit kertoa esimerkiksi: Oliko koululta mahdollisuus saada lainaan sellaiset laitteet ja välineet, mitä etäkoulu edellytti? Löytyikö perheellenne etäkoulun mahdollistava tapa toimia laitteiden ja yhteyksien puuttuessa tai ollessa riittämättömät?)

19. Millä tavoilla opetuksen järjestäjä pyrki rytmittämään etäkoulupäivää? (Voit kertoa esimerkiksi: Millä tavalla ja millaisella aikataululla oppilas tai perhe sai tehtävät tietoonsa? Millä tavalla ja millaisella aikataululla tehtäviä palautettiin?)

20. Kerro tiedossasi oleva koulun yhteydenpidon määrä ja tapa. (Voit kertoa esimerkiksi: Kuka tai ketkä olivat yhteydessä oppilaaseen? Kuinka usein oppilaaseen oltiin yhteydessä? Millä tavalla tai välineellä yhteyttä pidettiin?)

21. Kerro oman kokemuksesi mukaan miten opetus järjestettiin poikkeusolojen aikana. Kaikki kokemukset ovat tärkeitä. (Voit esimerkiksi kuvailla poikkeusolojen normaalin päivän kulun. Voit mainita myös, miten oppilaan mahdolliset erityistarpeet otettiin huomioon?)

22. Arvioi lastasi ääripää väittämien pohjalta poikkeusolojen koulunkäynti tilanteessa.

- 1= Lapsi ei ole motivoitunut koulun kävijä./5=Lapsi on erittäin motivoitunut koulunkävijä.
- 1=Lapsi menestyy koulussa heikosti./ 5. Lapsi menestyy koulussa kiitettävästi.
- 1=Lapsi tarvitsee päivittäin aikuisen tukea koulutehtävissä./ 5=Lapsi ei tarvitse aikuisen tukea koulutehtävissä juuri ollenkaan.
- 1=Lapsen sosiaaliset kontaktit tapahtuvat pääsääntöisesti koulussa./ 5=Lapsella on sosiaalisia kontakteja pääsääntöisesti koulun ulkopuolella.
- 1=Lapsi ei käytä teknologiaa koulun ulkopuolella/ 5=Lapsi käyttää teknologiaa monipuolisesti koulun ulkopuolella.

23. Mitkä asiat mielestäsi vaikuttaa myönteisesti tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen poikkeusoloissa? 1= vaikuttaa hyvin vähän tai ei ollenkaan. 5= vaikuttaa erittäin paljon.

- Kunnan järjestämä ruoka etäkoululaiselle (ruokaraha, ruuan jakelu yms.)
- Mahdollisuus lainata etäkouluun soveltuvia laitteita koululta.
- Opettajan/opettajien monipuoliset tavat toteuttaa opiskelua.
- Opettajan/opettajien selkeät käytänteet opetuksen toteuttamisessa.
- Mahdollisuus lähiopetukseen.
- Oppilaan yksilöllinen tuentarpeen huomioiminen.

- Erityisopettajan tuki etäkoulu aikana.
- Selkeä tiedonkulku.
- Oppilaiden vastuuttaminen oppimisestaan.
- Opettajan/opettajien oppilaantuntemus.
- Opettajien teknologinen osaaminen.
- Perheen teknologinen osaaminen.
- Kotitaloudessa olevien laitteiden soveltuminen etäkouluun.
- Kotitaloudessa olevien yhteyksien riittäminen ja soveltuminen etäkouluun.
- Kontaktin vähäisyys ikätovereihin.
- Huoltajan/huoltajien etätyön poikkeusolojen aikana.
- Kuljetukset eivät vaikuta oppilaan päivän pituuteen.
- Maahanmuuttaja tausta.
- Huoltajan oma koulutustausta.
- Oppilaan oma kyky rytmittää etäkoulupäivää.
- Huoltajan/huoltajien työskentely normaalisti poikkeusolojen aikana.

24. Kerro oman kokemuksesi perusteella, mitkä asiat poikkeusolojen aikana järjestetyssä opetuksessa paransivat tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

25. Kerro oman kokemuksen perusteella, mitkä asiat poikkeusolojen järjestetyssä opetuksessa heikensivät tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

